

KAPAK SAYFA

**ISLAMITISCHE
UNIVERSITEIT
EUROPA**

MASTER TEZİ

Bilimsel Çalışmanın Ünvanı

**Finansal Krizlere rağmen
İslami Bankacılık**

Çalışmayı Sunan:

Selçuk Özkaya, BA.

Arzu edilen Akademik Derece:

Master of Arts (MA.)

Viyana, >07.03.2017<

Öğrenim Dalı:

Danışman Profesör:

Üniversite Rektörü:

İslam İlahiyatı Dini İlimler Bölümü

Prof. Dr. Mevlüt KOÇ

Prof. Dr. Nedim BAHÇEKAPILI

AVRUPA İSLAM ÜNİVERSİTESİ
İslami İlimler Yüksek Lisans Eğitimi

ADI VE SOYADI : Selçuk ÖZKAYA
ÜNVANI : BA. – Bachelor of Arts
BİLİMSEL ÇALIŞMA NİTELİĞİ : MASTER YÜKSEK LİSANS TEZİ

Bu Tez Nisan 2017 Tarihinde Aşağıdaki Jüri Üyeleri Tarafından
Oy Birliği ile Kabul Edilmiştir:

Prof. Dr. Nedim BAHÇEKAPILI Prof. Dr. Mevlüt KOÇ Yrd. Doç. Dr. Adem UZUNCA

REKTÖR

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

.....

Prof. Dr. Nedim BAHÇEKAPILI

Not: Bu tezde kullanılan özgün ve başka kaynaktan yapılan bildirişlerin, çizelge, şekil ve fotoğrafların kaynak gösterilmeden kullanımı, 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunundaki hükümlere tabidir.

AVRUPA İSLAM ÜNİVERSİTESİ
İslami İlimler Yüksek Lisans Eğitimi

MASTER YÜKSEK LİSANS TEZİ

ÖZETİ – ABSTRACT

Finansal Krizlere rağmen İslami Bankacılık

Selçuk ÖZKAYA, BA.

DANIŞMAN : Prof. Dr. Nedim BAHÇEKAPILI

Yıl : 2017

Jüri : Prof. Dr. Nedim BAHÇEKAPILI

Prof. Dr. Mevlüt KOÇ

Yrd. Doç. Dr. Adem UZUNCA

Bu tezde 2000’li yıllardan sonra gelişen Küresel Buhranlar ve Ekonomik Krizlere rağmen hızla büyüyen İslami Finans Politikaların rolü ve bu çerçevede İslami Bankacılığın önemi incelenmiştir. Tarihsel süreç kapsamında Küresel Ekonomik büyümeye katkı sağlayan Katılım Bankacılığı Modelinin Avrupa’ya ve İslam Dünyasına Küresel etkisi çizelge ve şekiller kullanılarak Dünya Finans Piyasalarındaki yeri saptanmış ve incelenmiştir. Bu boyutta özellikle Küresel İslami Bankacılık İşlemlerinde Sukuk Uygulamaların Rolü kapsamlı araştırılmış ve bu vesile ile Önemi Okuyucunun ilgisine sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler : Riba, Faiz, Enflasyon, Ekonomik Büyüme, Küresel Ekonomi ve İslam, İslami Finans Politikaları, İslami Katılım Bankacılığı, Sukuk Uygulamalar

DEPARTMENT OF MASTER DEGREE ISLAMIC STUDIES

Islamitische Universiteit Europa

ABSTRACT - MASTER THESIS

THE RELATIONSHIP BETWEEN FINANCIAL CRISES

DETACHED OF ISLAMIC BANKING

Selcuk OeZKAYA, BA.

SUPERVISOR : Prof. Dr. Nedim BAHCEKAPILI

Year : 2017

Jury : Prof. Dr. Nedim BAHCEKAPILI

Prof. Dr. Mevlüt KOC

Ass. Doz. Dr. Adem UZUNCA

In this thesis, the relationship after the 2000 year between global depressions - economic crises and the growing up phenomena of Islamic finance politics and, therefore, frame Islamic banking causal studied. In the context of historical, the relationship by utilizing the tables and graphs in separate period is analyzed. Besides, this thesis has apically examined the specialized role of Suquq financing for the reader's attention finalized.

Keywords: Riba, Interest Rates, Inflation, Economic Growth, Global Economy and Islam, Islamic Finance Policy, Islamic Participation Banking, Suquq Applications

Teşekkürname

Bu alışmanın belirlenmesinde ve tamamlanmasında isimlerini her zaman saygıyla anacağım; sayın danışman hocam ve Kurum Rektörü Prof.Dr. Nedim BAHÇEKAPILI ve desteğini esirgemeyen sayın hocam Prof. Dr. Mevlüt KOÇ imkan sağladıklarından ötürü ne kadar teşekkür etsem azdır.

Avrupa İslam Üniversitesinde Yüksek Lisans seviyesine erişebilmemi sabırla ve feragatta bulunarak sağlayan Babam Fikret Özkaya, Ailem Fatma ve Kızım Aişe Merve'ye ve rahmetli Annem Aynur Özkaya (BOY) ve ikna etmesiyle özellikle vesile olan değerli Sakarya'lı Arkadaşım Ali Arslan'a yürekten sevgilerimi bir borç bilirim.

Viyana, Nisan 2017

Selçuk ÖZKAYA, BA.

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1: İslami Bankaların Kuruluşlarının Kronolojik Tarihi

Tablo 2: Geleneksel Bankacılık Enstrümanları ve Faizsiz Bankacılık Alternatifleri

Tablo 3: Konvansiyonel ve Faizsiz Bankacılığın Karşılaştırılması

Tablo 4: AAOIFI'ce Onaylanmış Sukuk Çeşitleri

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1: Genel Olarak Murabahanın İşleyişi

Şekil 2: Bazı Seçilmiş Ülke Grupları için Reel GSYİH Artışları

Şekil 3: Dünya İslami Bankacılık Toplam Varlıklarının Yıllara Göre Dağılımı

Şekil 4: Sukuk İhraç İşleminin Aşamaları

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY	2
ÖNSÖZ	2
ÖZET.....	2
ABSTRACT.....	2
İÇİNDEKİLER	2
TABLolar LİSTESİ.....	iii
ŞEKİLLER LİSTESİ	iv
GİRİŞ	1
1. FAİZ VE FAİZ ÇEŞİTLERİ	3
1.1. Faizin Tanımı	3
1.2. Faiz Çeşitleri	5
1.2.1. İktisadi Faiz Çeşitleri	5
1.2.2. İslami Faiz Çeşitleri	7
2. FİNANSAL KRİZ	9
2.1. Ekonomik Kriz Tanımı	9
2.2. Ekonomik Kriz Çeşitleri	10
2.3. Finansal Krizin Nedenleri	12
2.3.1. Yetersiz Kaynak	12
2.3.2. Yüksek Enflasyon	12
2.3.3. Aşırı Parasal Gelişme(Para Basma)	13
3. İSLAMİ BANKACILIK SİSTEMİ	14
3.1. İslami Bankacılık Tanımı	14
3.2. İslami Bankacılığın Tarihsel Gelişimi	16
3.3. İslami Bankaların Çeşitleri.....	21
3.3.1. Ticaret Bankaları.....	21
3.3.2. Yatırım ve Kalkınma Bankaları	21
3.3.3. Tasarruf Bankaları.....	21
3.3.4. Halk Bankaları	22
3.3.5. Milletlerarası Kalkınma Bankası	22
3.3.6. Emlak Bankaları.....	22
3.4. İslami Bankacılık Yöntemleri	23
3.4.1. Mudaraba(Üretim Desteği)	23
3.4.2. Mudaraba(Emek-Sermaye Ortaklığı)	24
3.4.3. Müşakere(Emek-Sermaye Ortaklığı)	25
3.4.4. İcra(Finansal Kiralama)	26
3.4.5. Karz-ı Hasen.....	26
3.4.6. İstisna	27
3.4.7. Selemler.....	27
3.4.8. Müzarra ve Muskat	27
3.4.9. Döviz Kredisi	27
3.4.10. Sukuk	28
3.4.11. Tevarruk	28
3.5. İslami Bankaların Finansal Krize Karşı Dayanıklılığı	28
3.5.1. ABD'de İslami Bankacılık ve Kriz Yaklaşımı	31
3.5.2. Avrupa'da İslami Bankacılık ve Kriz Yaklaşımı.....	32

3.5.3.Arap Ülkelerinde İslami Bankacılık ve Kriz Yaklaşımı	34
3.5.4.Türkiye'de İslami Bankacılık ve Kriz Yaklaşımı	38
4. İSLAMİ BANKALARIN KÜRESEL PİYASALARDAKİ YERİ	40
4.1. İslami Bankaların Konvansiyonel Bankalarla Karşılaştırılması	40
4.2. Uluslararası İslami Bankacılık Örgütleri	44
4.3. İslami Bankalar ve Finansal İstikrar	46
4.3.1. İslami Bankaların Güçlü Yönleri	47
4.3.2. İslami Bankaların Zayıf Yönleri	48
4.4. Sukukun Tanımı	49
4.5. Sukukun Genel İlkeleri	51
4.6. Sukuk Türleri	52
4.6.1. Endekslendiği Esasa Göre.....	53
4.6.2. Dayandığı Finansman Modeline Göre	54
SONUÇ.....	59
KAYNAKÇA	60

GİRİŞ

Farklı bölgelerde farklı gelir düzeyine sahip ülkelerde farklı etkiler yaratabilen finansal krizler sonuç itibari ile birbirlerine benzemektedir. Dünya ekonomilerinin birbirlerine entegre olması sebebi ile de yaşanan krizler zararlarını sadece çıktıkları ülkelere değil diğer ülkelere de ulaştırabilmektedir. Kitle iletişim araçlarının gelişmesi nedeniyle küresel bir yapıya bürünen finansal piyasalar, tek başlarına aldıkları kararların birbirlerini nasıl etkilendiğinin farkına 2008'in Ekim ayında farkına varmaya başladıkları ilk ciddi ekonomik krizle karşı karşıya kalmış ve kırılganlığını test etmiştir. Sonuç itibariyle sadece finans sektörünü değil bütün dünya ekonomisini etkileyen sert bir düşüş meydana gelmiştir.

Bankacılık sektörü kuruluş tarihinden buyana sektördeki etkinliğini sürdürmüş üstlendiği görevle büyüme ortamına katkı sağlayarak kaynak dağılımında önemli bir rol üstlenmiştir. Temel işlevi aracılık olan bankacılık sektörünün büyüme ortamı işlevini daha kaliteli anlamda yerine getirebilmesi için artan bir etkinlikte çalışması oldukça mühimdir.

Modern faizsiz bankacılık fikrinin anılmaya başladığı tarih 1940'lara dayanmaktadır. Klasik bankalara karşı kurulması planlanan İslami bankaların temeli 1963'de Mit Gamr'da ilk çağdaş faizsiz bankacılık denemesi yapılmış ve bu çalışmaların olumlu sonuçlar vermesi itibari ile dünyanın farklı bölgelerinde İslami bankalar kurulmaya başlanmıştır. Konvansiyonel bankaların aksine, yaşanan krizlerden az bir zararla kurtulan İslami bankalar, 2008 küresel krizi sonrası daha bir güven ortamı oluşturarak gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde hacimlerini artırmayı başarmışlardır.

Mali sektör içinde konvansiyonel bankaların yaptıkları birçok banka faaliyeti ile hizmet sunan İslami bankaların ana prensibi faizsiz işlemlerdir. Faizden uzak tüm

bankacılık usullerini gerçekleştiren İşlami bankalar, klasik bankaların alternatifi konumundadır.

İşlami bankaların prensipleri göz önünde bulundurulduğunda İşlami bankaların İşlam dini ekseninde şekillenmesi sebebiyle çalışmanın ilk bölümünde faiz olgusunun tanımından ve faizin hem iktisadi hem dini çeşitlerinden bahsedeceğiz.

Çalışmanın nc bölümünde İşlami bankacılık sisteminin genel yapısından ve bölümün ilerleyen bölümlerinde İşlami bankaların işleyişi dâhilinde fon kullandırma yöntemlerini açıklayacağız. nc bölümün sonunda açıklamalar nezdinde İşlami bankaların finansal krize karşı dayanıklılığı ve ülkelerin kriz yaklaşımları incelenecektir.

Son bölümde ise bankaların küresel piyasalardaki yeri ve en etkili fon kullandırma yöntemi olan sukuktan bahsedilecektir.

1. FAİZ VE FAİZ ÇEŞİTLERİ

1.1. Tanımı

Faiz kavramı, toplumsal süreç içinde farklı biçimlerde tanımlanmıştır. Faizin geçmişi incelendiğinde ilk çağlarda ödünç verme işlemleriyle ortaya çıktığı görülmektedir. Yaklaşık 5000 yıl önce ödünç verilen tohumların %20 oranla geri alınması, faizin tarihi kökenlerini oluşturmaktadır. İlk çağ düşünürlerinden Eflatun, içinde bulunduğu dönem itibarıyla yaşadığı toplumda faizin ideal devlet düzenine yakışmadığını ve ahlaka aykırı olduğunu, bu yüzden de yasak olması gerektiğini; ayrıca toplum içindeki büyük felaketlerin başlangıcının çok sayıdaki yoksul ve bunları yöneten az sayıdaki zengin yöneticilerinin olmasının bireylerin kar hırslarının toplumdaki dengeleri bozacağı, çünkü paranın servet değil, servet edinmenin bir aracı olduğu görüşünü savunmaktaydı. (KARAKUŞ, 2006, s. 11)

Tevrat'ın Bakışı

- Tevrat'a göre faiz haramdır:
 - Tevrat, Çıkış 22/ 25; Levililer 25/ 35,36,37; Tesniye 15/1-8; Tesniye 23/19-20; Yeremya 15/10.
 - Yahudiler diğer din mensuplarına faizle borç vermeyi caiz görmüşleridir: (Tesniye, 23/ 20).
 - Kur'an bu durumu onların helak sebebi olarak göstermiştir (Nisa, 4/ 161).

İncil'in Bakışı

- İncil'de faizle ilgili olarak şöyle denir: *“Birilerine ondan bir karşılık ummak için ödünç verirsiniz, bunun için hangi teşekkür beklenir? Günahkârlar da bir şey almak için birbirlerine ödünç verirler”*(Luka,6/34).
- Hristiyanlıkta faiz kilise tarafından XVI. Yüzyıla kadar haram kabul edilip yasaklanmıştı.
- İlk defa, Calvin 'in (Ö.1564) yoğun gayretleriyle Cenevre'de 1574 yılında faize resmen izin verildi.

Kuran'ın Faize Bakışı

Kur'an'da faizle ilgili yedi adet ayet bulunmaktadır. Bunlar;

1. Riba (faiz) yiyen kimseler, şeytan çarpan kimse nasıl kalkarsa ancak öyle kalkarlar. Bu ceza onlara, "alışveriş de faiz gibidir" demeleri yüzündendir. Oysa Allah, alışverişini helal, faizi de haram kılmıştır. Bundan böyle her kim, Rabbinden kendisine gelen bir öğüt üzerine faizciliğe son verirse, geçmişte olanlar kendisine ve hakkındaki hüküm de Allah'a kalmıştır. Her kim de yeniden faize dönerse işte onlar cehennem ehlidirler ve orada süresiz kalacaklardır.(Bakara,275)
2. Allah faizi mahveder, oysa sadakaları bereketlendirir. Allah günahı ve inkârda direnen hiç kimseyi sevmez.(Bakara,276)
3. Ey iman edenler! Allah'tan korkun ve artık faizin peşini bırakın, eğer gerçekten müminler iseniz.(Bakara,278)

4. Eğer böyle yapmazsanız, o zaman Allah ve Resulü tarafından size savaş açılmış olduğunu bilin. Eğer tevbe ederseniz, sermayeleriniz sizindir. Haksızlık etmezsiniz, haksızlığa da uğramazsınız. (Bakara,279)
5. Ey iman edenler! Kat kat artırılmış olarak faiz yemeyin. Allah'tan sakının ki kurtuluşa eresiniz.(Al-i İmran,130)
6. Yahudilerin zulmetmeleri ve birçok kimseleri Allah yolundan alıkoymaları, yasaklandıkları halde faiz almaları ve insanların mallarını haksız yere yemeleri sebebiyle daha önce kendilerine helal kılınan temiz şeyleri haram kıldık. Onlardan kâfir olanlara can yakıcı bir azap hazırladık.(Nisa,160)
7. İnsanların malları içinde artsın diye verdiğiniz faiz, Allah yanında artmaz. Allah'ın rızasını dileyerek verdiğiniz zekâta gelince, işte onlar, malları kat kat artmış olanlardır.(Rum,30)

Hız. Peygamber'in Faizi Yasaklayan Hadisleri

- 1) "Cahiliye faizi kaldırılmıştır." (Müslim, "Hac", 19; Ebû Davûd, "Büyu'", 50; İbn Mace, Süne, "Menasik", 76; Malik, Muvatta, "Büyu'", 83).
- 2) "Faiz; -şirk, sihir, haksız yere adam öldürme, yetim malı yeme, savaştan kaçma ve namuslu kadına iftira etme gibi- mahvedici yedi büyük günahdan biridir." (Buharî, "Vasaya",2).
- 3) "Faizi yiyene, yedirene, şahitlik ve kâtiplik edene lanet olsun." (Müslim, "Müsakat", 105, 106).
- 4) Faizcilikle zenginleşen kişinin sonu mutlaka fakirliktir." (İbn Mace, "Ticaret",

İslami dönem öncesinde, borç olarak alınan malın geri ödemesi olmadığı takdirde vade uzatılır ve borç iki katına çıkarılırdı. Borcun iki katına çıkarılması olayına Riba adı verilirdi. Bu durum borçluyu daha zor duruma sokarak bütün mal varlığını kaybederdi.

İslam'ın yayılması ile birlikte bu durum yasaklanmış ve borçların sadece aslının ödenerek fakirlerin bağışlanması tavsiye edilmişti. Orta Çağ faiz anlayışından bahsetmek gerekirse, Orta Çağ düşünürleri, ödünç alan kişinin kendi isteğiyle, anaparanın dışında ve ona ek olarak ödünç verene bir ödemede bulunmak isterse, bunu yapabileceği ve buna hiçbir engel bulunmadığını kabul etmiştir. İlk çağda kesin bir dille karşı çıkılmış olan faize kapı aralandığı görülmektedir. Bu duruma dinlerin de iyi ya da kötü anlamda katkısı bulunmuştur. Modern yaklaşımlarda ise “Faiz, paranın kirasıdır” şeklinde ifade edilirken, iktisatçılara göre faiz, bir borç anlaşmasının satışı sonucu elde edilen veya üretim amaçlı girdi olarak kullanılan sermayenin getiri oranıdır.

1.2. Çeşitleri

Faiz çeşitlerini iktisadi faiz çeşitleri ve İslami faiz çeşitleri olarak iki başlık altında inceleyeceğiz.

1.2.1. İktisadi Çeşitleri

Modern iktisatta kullanılan birçok faiz çeşidi bulunmaktadır.

Brüt Faiz

Kredi işleminde tarafların üzerinde anlaştığı faiz oranıdır. Faiz tutarı, vade boyunca aynı anapara üzerinden hesaplanır. Ancak kredi işleminin tamamlanmasına kadar her iki tarafın katlandığı vergi, reklam, komisyon gibi başka maliyetler de vardır ki gerek kredi alanın bu sebeple katlandığı maliyeti, gerekse kredi verenin bu işlemde elde ettiği geliri, sözleşmede tespit edilen oranın üstüne çıkarabilir veya altına düşürebilir. İşte gerek borçlu gerekse alacaklı açısından, söz konusu ilave masrafların eklenip çıkarılmasıyla bulunacak oranlara net faiz denir. Dolayısıyla borçlananın fiilen ödediği faiz, yani net faiz, brüt faizin üstüne çıkabildiği gibi alacaklının elde edeceği net faiz geliri de brüt faiz oranının altına düşebilir. (ORMAN, 1997, s. 65)

Efektif Faiz

Nominal faiz yıllık basit faiz oranını efektif ise birleşik faiz oranını ifade eder. Kredi, repo mevduat gibi çeşitli finansal ürünlerin faiz oranlarının karşı tarafa bildirilmesinde nominal faiz oranı kullanılır. Buna karşılık, efektif faiz yıllık bazda gerçek maliyet ve karlılık hesaplamada kullanılır. (ÖZEROL, 2006, s. 18)

Değişken Faiz

Anlaşma başında, çeşitli sebeplerle vade başında tespit edilen oranın şartlar dâhilinde değişebileceğinin kabul edildiğinde rastlanabilir. İşte bu şekilde faiz oranlarına değişken faiz oranları denir.

Serbest ve Kontrollü (Narhlı) Faiz Oranları

Faiz oranları tamamıyla piyasa hareketlerine bırakılıp, ödünç alanlar ve verenler arasında serbestçe tespit edilmesine serbest faiz oranları; faiz oranlarının para otoriteleri tarafından tek yönlü bir kararla belirlenmesine de kontrollü (narhlı) faiz oranı denir. Serbest faiz oranları genelde vatandaşın vatandaşla yaptığı faiz muamelesinde müşahade edilirken, kontrollü (narhlı) faiz oranı, gerçek veya tüzel kişilerle devletin; gerçek kişilerle tüzel kişilerin ve devletlerarası faiz muamelelerinde cereyan etmektedir. (ORMAN, 1997, s. 66)

Nominal Faiz/Reel Faiz

Nominal faizden enflasyonun etkisinin giderilmesi yoluyla hesaplanan faizdir. Bir anlamda dönem sonunda ele geçecek olan faizin satın alma gücündeki değişimden arındırılmasıyla hesaplanmış faiz demektir. Burada hesaba katılması gereken enflasyon oranı paranın yatırıldığı anda geçerli olan enflasyon oranı değil dönem sonunda geçerli olması beklenen enflasyon oranıdır. Buna “beklenen enflasyon” deniyor. (EĞİLMEZ, 2015)

Kredi işleminin, alacaklıya para cinsinden sağladığı gelire nominal faiz; paranın satın alabileceği mal ve hizmet cinsinden sağladığı gelire ise reel faiz denilmektedir. Bu tasnif, para değerindeki değişmelerden kaynaklanmaktadır. Para değerinde hiçbir değişme olmasaydı, nominal faiz ile reel faiz ayırımına gidilmeyecekti. Çünkü bu iki faiz türü birbirine eşit olacaktı. Şöyle ki, paranın değerinde değişmeler olmaktadır ve para ile tespit edilen bir değer, rakam olarak hep aynı kaldığı halde satın alma gücü yükselip düşebilmektedir. Tabiidir ki bu durum, bir oran şeklinde tespit edilmiş olsa da faizler için de geçerlidir. Mesela % 10 faizle borç verilmiş 100 liranın her yıl getireceği faiz, 10 liradır. Eğer aynı yıl içinde para % 5 değer kaybetmişse, yani enflasyon hızı %5 olmuşsa, gerek anaparanın, gerekse faiz gelirinin satın alma gücü % 5 oranında düşmüş demektir. Bu takdirde anaparanın satın alma gücü 95 lira, 10 liralık faiz gelirinin satın alma gücü olarak değeri de 9,95 lira olacaktır ki, toplamı 104,95 lira eder. Görüldüğü gibi, bu örnekteki şahıs ilk bakışta 10 lira faiz geliri elde etmiş gibi görünüyorsa da gerçek kazancı sadece 4.95 liradır. İşte bu örnekteki 10 liraya nominal faiz, 4.95 liraya ise reel faiz denilir (ORMAN, 1997, s. 67)

Mevduat Faizi/Kredi Faizi

Bankaların mevduat için ödedikleri faize mevduat faizi, bu fonları kredi almak için talepte bulunan kişilere borç verirken aldıkları faize ise kredi faizi adı verilir.

Negatif Faiz

Nominal faiz oranının, enflasyon hızına eşit veya ondan daha düşük olmasından kaynaklanan alacaklıdan borçluya transfer olunan ilave değere negatif faiz denir.

Teknik Faiz

Sigorta şirketlerinin ileride sigortalılara ödeyeceği miktarı karşılamak üzere prime yükledikleri faizdir. Sigorta şirketleri, tahsil etikleri primin az bir kısmını hemen meydana gelecek zararları karşılamak üzere ayırırlar. Primin büyük bir kısmı ileride meydana gelecek zararları karşılamak üzere faize tabi tutarlar (USLU, 2005, s. 30)

1.2.2. İslami Faiz Çeşitleri

Araştırmalar bazında faizleri iktisadi ya da İslami olarak ikiye ayır sakta, Kur'an faizin her çeşidine karşı katı tutum sergilemektedir. Öyle ki alan veya veren taraflardan biri muhakkak haksızlığa uğradığı takdirde faiz hükmü devreye girmektedir. Ancak farklı İslam yazarları, İslam'ın faizi kesin olarak yasakladığı konusunda fikir birliğine ulaşamamışlardır. İslami açıdan incelendiğinde faiz çeşitlerini ikiye ayırmak mümkündür.

Cahiliye Ribası

İslamiyet' ten önceki Arap toplumunda yaygın olarak görülen bir faiz çeşididir. Bir kişiye belirli bir vadeye kadar borç verildiğinde her ay faiz alınır süre sonunda da anapara istenirdi. Borçlu ödemeyi gerçekleştiremese faiz arttırılarak vade uzatılırdı. (AKTEPE, 2010, s. 31) Kur'an'ın yasakladığı bu faiz çeşidi, günümüzde borç faizi olarak anılmakta, banka faizleri, tahvil, bono faizleri olarak kullanılmaktadır.

Alış-Veriş Faizi

Faize konu olan mal veya paraların peşin veya vadeli alım-satımlarında ortaya çıkan faizdir. Peygamber Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) alışveriş faizi üzerinde önemle durmuş ve bu faiz hakkındaki hükümleri hadislerle tespit etmiştir.

‘Altına karşılık altın, gümüşe karşılık gümüş, buğdaya karşılık buğday, arpaya karşılık arpa, hurmaya karşılık hurma, tuza karşılık tuz, misli misline, eşit ölçüde ve peşin mübadele edilmelidir. Mallar farklı cinslerde ise, istediğiniz gibi (peşin veya veresiye ve istediğiniz miktarlarda) mübadele edebilirsiniz.’ (Buhari,77-81,Müslim,79-85) Faizle ilgili hadislerde zikri geçen altı maddeyi ve mezheplere göre bu altı maddeye kıyas

edilerek faizin kapsamına giren şeyleri gerek kendi cinsleriyle, gerekse başka cinslerle miktarları eşit de olsa nesie (veresiye) olarak mübadele etmek şeklindedir.

2. FİNANSAL KRİZ

2.1. Ekonomik Kriz Tanımı

Sözlük anlamı "Bir organda birdenbire ortaya çıkan fizyolojik bozukluk" olan kriz, ekonomik piyasalarda ortaya çıkan bozulmaların yalnızca finansal kurumların değil sosyal hayatında olumsuz etkilenmesine yol açmaktadır.

Afşar; ekonomik krizi "Finansal krizler, çeşitli faktörlere bağlı olarak finansal piyasalarda ortaya çıkan dalgalanmalar ve buna bağlı olarak finansal piyasaların kendinden beklenen fonksiyonları yerine getirememesi" olarak tanımlamaktadır. (AFŞAR, 2004, s. 143)

Bastı' ya göre ekonomik kriz; "Finansal kriz kavramı, finans kesiminin alt sektörlerinde para, bankacılık ve dış borç ile ilgili olarak ortaya çıkan ani ve büyük ölçekli sorunları nitelendirmekte kullanılmaktadır. Finansal krizler, bankaların ve diğer mali kurumların ödeme zorluğu içine düşmesi, menkul kıymet borsalarında yaşanan büyük ölçekli çöküntüler ve ekonomik faaliyetlerdeki belirsizliğin artması şeklinde ortaya çıkmakta ve üretimi istihdamı ve ulusal paranın değerini olumsuz yönde etkilemektedir." (BASTI, 2006, s. 7) olarak yorumlanmaktadır. Ancak en genel tanım Rosier'den gelmektedir: Bulunduğu zemine göre adlandırılan kriz kavramı, ekonomik konjonktürdeki yön değiştirmeyi yani genişleme yâda sürekli bir ilerleme döneminden

uzun yâda kısa bir bunalım veya daralma evresine geçişi tanımlar. Kriz dönemi öncesinde yaşanan bu genişleme sürecinde sanayi üretimindeki büyüme sürekli dir.

Fiyatlarda bir artma eğilimi mevcuttur. Karlar ve karlılığa bağı lı olarak ücretler de artar, dolayısıyla talep genişler. Enflasyonun karları şi şirdi ği böylesi bir konjonktür, girişimcileri yatırım yapmaya teşvik eder. Yatırım ve üretim artışı talep artışı ile paralellik arz etmez ise üretimin eritilememesi ve öncü sektör lere yatırılan sermayenin karşılığının alınamaması kar beklentilerini karamsarlaştıracak ve borsayı çökertecektir. Bileşik kaplar teorisine dayalı olarak hiçbir yükselişin ya da düşüşün sonsuz eğilimli olamayacağı düşünülürse, devam eden bu ivmeli genişleme durumu bir noktada kırılmak zorunda kalacaktır ki bu kırılmanın adı ekonomik krizdir. (ROISER., 1991, s. 20)

Bu açıklamalar çerçevesinde ekonomik kriz, ekonomide aniden meydana gelen olayların büyük oranda devletleri, küçük oranda firmaları ciddi olarak etkileyen sonuçlar ortaya çıkmasıdır.

2.2. Kriz Çeşitleri

Ekonomik kriz türleri, meydana geli ş ve beslendi ği kaynak itibariyle farklı biçimlerde tanımlanırlar. Özellikle gelişmekte olan ekonomilerin finansal piyasalarında meydana gelen krizleri ana hatlarıyla bankacılık krizi, dış borç krizi, para krizi ve sistematik kriz olarak ayrılabilir.

Bankacılık Krizi

Bankacılık krizleri, sistemdeki bankaların sermayelerinin tamamının veya büyük bir kısmının kaybedilmesi olarak tanımlanabilece ği gibi, bankalara devlet otoritesinin el koyması, bankaların mevduatlarına yönelik aşırı çekilişler, bankaların birleşmeye veya kapanmaya zorlanması gibi ekonominin kısa süre içerisinde büyük ölçekli finansal sorunlarla karşı karşıya kalması olarak tanımlanabilir. (BAŞKAN, 2010, s. 6)

Bankacılık krizlerinin birçok nedeni olabilir. Ancak günümüzde görülen asıl sebep, geç yapılan reformlardır. Tek bir bankada olan kriz, genelde kötü yönetimden kaynaklanır. Ancak, kriz birçok bankayı içine alıyorsa, yapısal bir problem var demektir. Bankacılık sektörünün dışsal etkileri olduğundan, devlet, bankaları iflastan kurtarmak için müdahale eder. Krizde olan bankalara büyük fonlar aktarılır. Böylece, krizin etkisi uzun ve büyük olur. Ülkelerin kredibiliteleri etkilenir. (ARACI, 2010, s. 7)

Bankacılık sektöründe ortaya çıkacak bu kriz, bir başka ifade ile yatırımlar için kaynak sağlayan ve bir bakıma ekonomik büyümenin ve ekonomik aktivitelerin temelini oluşturan bankaların piyasadan elenmeleri sadece sektörü değil yatırımları ve tüm ekonomiyi olumsuz yönde etkileyecektir. Dolayısıyla sağlam bir yapıya sahip bir bankacılık sektörü oldukça önemlidir. Bankacılık alanında yaşanan bu krizlerde, bankaların yeterli denetime tabi olmaması, mali durumlarının şeffaf olmaması, gereğinden fazla risk üstlenilmesi, ters seçim ve ahlaki tehlike gibi çeşitli piyasa başarısızlıklarının önemli rolü vardır. (BALMUMCU, 2006, s. 40)

Para Krizi

Para krizleri, sabit döviz kuru sistemlerinde piyasa katılımcılarının taleplerini yerel para ile piyasaya sunulmuş aktiflerden yabancı aktiflere kaydırmaları sonucu, merkez bankasının döviz rezervlerinin tükenmesi şeklinde ortaya çıkan krizlerdir. (DEMİR, 1999, s. 59) Bir para birimine yönelik spekülasyon davranışlarının kısa süre içinde paranın değerini düşürmesi ya da bir ülkenin, parasının değerini döviz rezervlerinde büyük kayıplar ya da faiz oranlarında hızlı bir yükselişle savunmak zorunda kalması durumunda para krizi ortaya çıkmaktadır. (DEMİR, 1999, s. 65)

Para krizi ülke parasına yönelik hem başarılı hem de başarısız saldırıları içerir. Ayrıca para krizi tanımı, sadece sabit döviz kuru sisteminin geçerli olduğu ülke paralarına yönelik spekülasyon saldırıları değil, aynı zamanda belirli bir bandın dışında daha büyük boyutlarda bir devalüasyona yol açan spekülasyon saldırıları da kapsar. (ÜNAL, 2003, s. 12)

Para krizleri hem sabit kur, hem de esnek kur uygulayan ülkelerde görülebilir. Sabit döviz kuru uygulayan ülkelerde meydana gelen ödemeler dengesi açığının nedeni rezervlerde bir azalmayla birlikte devalüasyon olarak göze çarparken, esnek döviz kuru uygulayan ülkelerde reel döviz kurunda ulusal paranın aşırı değerlenmesi sonucu ortaya çıkan ödemeler dengesi açıklarından kaynaklanan aşırı kur değerlenmelerinin para krizine neden olduğu söylenebilir. Dolayısıyla para krizleri, sabit ve esnek döviz kuru uygulayan ülkelerde farklı şekillerde ortaya çıksa da aynı sonuca yol açacak krizler olarak da tanımlanabilir. (GERMİ, 2015, s. 41-42)

Sistematik Kriz

Sistematik finansal krizler; para ve banka krizlerini de kapsamakta olup, finansal sistemin temel görevlerini etkin olarak yerine getirme yeteneğinde ortaya çıkan keskin ve önemli potansiyel bozukluklar olarak tanımlanmaktadır. (SEVİM, 2015)

Bu tür krizler ekonomik, siyasal, hukuksal ve sosyal yaşamın yapısından ve değişikliğinden kaynaklanmaktadır. Aynı zamanda tüm finansal piyasalar ile bu piyasalarda işlem gören finansal varlıkların tamamını etkilemektedir. Sistemik finansal krizler bir döviz krizini bünyesinde barındırabilirken; döviz krizleri her zaman sistemik finansal krizlere yol açmayabilir. (DOĞAN, 2005, s. 5-6)

Sistematik finansal krizlerin kendine has özellikleri vardır: (AFŞAR, 2004, s. 68-69)

- Sistematik kriz, finansal piyasalarda ortaya çıkmakta ya da bu piyasalar tarafından büyütülmektedir.
- Sistematik finansal krizlerde mutlaka bir yayılma süreci bulunmaktadır. Bir ülke, kurum veya firmadaki sorunlar, diğer bir ülke, firma veya kurumlarda çözümsüzlüğe yol açabilmektedir. Örneğin Asya krizinde başlangıçta şirket iflasları Kore ve Tayland'da gözlenirken, bu durum kısa bir süre sonra bölge ülkelerinin finansal piyasalarına yayılmıştır.

- Sistematik krizde yatırımcı güvenini kaybetmektedir. Bu nedenle yatırımcılar ve firmalar sağlamak istedikleri likiditeyi keserler. Bu durum borç alanlardan kaynaklanan bir olumsuzluktan değil, yatırımcının tamamen kendi düşüncesinden kaynaklanır.
- Sistematik krizler mutlaka bir devlet müdahalesini gerektirir. Bunun için, krizle birlikte artan iflasların ekonominin önemli kısmında etkili olmasıdır.
- Sistematik kriz dönemlerinde, ülkede üretim kayıpları meydana gelmekte, milli gelir düşmekte, ekonomik kayıplar büyümekte ve ülke ekonomik etkinlikten uzaklaşmaktadır.
- Sistematik krizin bir başka özelliği, krize yol açan açık bir olayın olmamasıdır.

2.3. Finansal Krizin Nedenleri

Global krizin dünya ölçeğindeki diğer yüzüne baktığımızda, karşımıza çıkan temel etkenlerden birisi, küreselleşme olgusudur. Ülkelerde ekonomik istikrarsızlıklara ve finansal krizlere yol açan çeşitli faktörler bulunmaktadır. Söz konusu faktörler, genel olarak ekonomi üzerindeki baskıları yanında bankacılık sektörü üzerinde de önemli etkilere sahiptir. Küresel finansal krizin en göze çarpan nedenleri arasında Yetersiz Kaynak, Yüksek Enflasyon ve Parasal Gelişme gösterilebilir.

2.3.1. Yetersiz Kaynak

Gelişmekte olan ülkelerde uygulanan kamu harcamalarına dayalı genişletici maliye politikaları finansal krizin en önemli nedenlerinden birisidir.

Bir ekonomide kamu açıklarının, cari işlemler açığının ve tasarruf açığının artması ekonomideki yapısal bozulmanın esas nedenleri olarak görülmektedir. Genişleyici para ve maliye politikaları bu açıkları ortaya çıkarmaktadır. Döviz kurunun aşırı değerlenmesi

ya da faiz oranlarının aşırı yükselmesi bu açıkların bir sonucudur. Kamu ve tasarruf açığının artması faiz oranlarını yükseltirken bu da yerli paranın değerlenmesine yol açmaktadır. Açıkların çok fazla artması ekonomide devalüasyon beklentisini arttırmaktadır. Bu beklentinin artması da döviz talebini ve fiyatını yüksek oranda arttırarak mali krize yol açmaktadır. Kısacası, yanlış ekonomi politikaları ve bunun sonucu ortaya çıkan yapısal bozukluklar krizlerin nedenidir. (ACAR, 2012)

2.3.2. Yüksek Enflasyon

Faiz hadlerindeki yükselmeler, banka bilançolarında olumsuz etki yaratmaktadır. Bankaların aktif pasif yapıları dikkate alındığında aktifte yer alan kredilerin uzun dönemli, pasifte yer alan mevduatın ise kısa dönemli olduğu bilinmektedir. Bankacılık literatüründe vade uyumsuzluğu sorunu olarak bilinen bu durum faizlerin yükselmesi ile birlikte bankaya zarar yaratabilmektedir. (HEPŞEN, 2005, s. 89)

Piyasa faiz oranlarının yeterince yükselmesi halinde, artan kredi talebi ve azalan para arzı nedeniyle kredi verenlerin riskliliği yüksek olan borçluları kredilendirme olasılıkları artacaktır. Çünkü riskliliği yüksek olan borçluların yüksek faiz oranlarında borçlanmaya hevesli olmaları riskliliği düşük borçlulardan daha fazladır. Ters seçim nedeniyle kredi verenlerin daha az istekli davranmaları, kredilendirmede azalmaya neden olacaktır. Kredilendirmedeki azalma ise, yatırımlarda ve toplam ekonomik faaliyetlerde azalmanın başlıca sebebidir. (ŞEN, 2009)

2.3.3. Aşırı Parasal Gelişme(Para Basma)

Döviz kurlarında ortaya çıkabilecek istikrarsızlıklarla krizler arasında yakın bir ilişki söz konusudur. Döviz kurunun belli bir çıpaya bağlanarak sabitlenmesi ya da reel değerinin altında baskıda tutulması, finansal sektörü krizlere karşı daha hassas hale getirmektedir. Bununla birlikte krizlerinden korunma mekanizmalarından Merkez Bankasının son durak borç mercii işlevini yerine getirmesi ve döviz kurunun baskı altında

tutulması, bankaların açık pozisyonlarının artmasını teşvik edici bir unsur oluşturarak döviz risklerini artırmaktadır. (YAY, 2001, s. 22)

Uzun dönemde dış ticaret yoluyla ekonominin ihtiyacı olan döviz karışıl原因amayan ülkeler dış borçlanmaya başvururlar. Bu durum ülkelerin dış açıklarının artmasına neden olur. Dış açığı kapatmakta dengeleyici rol oynayan unsur sermaye hesaplarıdır. Bu tip ülkelerde genelde döviz ve faiz arbitrajından yararlanmak isteyen sermaye hesabı kısa vadeli sermaye hesabıdır. Ancak, kısa vadeli sermaye yâda sıcak para; ilk başta ekonomiye bir refahlık getirebilir ama ülkede oluşan istikrarsızlık ve güvensizlik ortamında o ülkeden hemen kaçır. Bu ise ülkenin kötü olan ekonomik durumun içinden çıkılmaz bir hal almasına ve ülkenin ekonomik krize sürüklenmesine neden olabilir. Bu tip krizlerin bir özelliğı de, domino kuramına uygun bir biçimde bir ülkeden diğerine sıçraması ve yayılma eğilimi göstermesidir. (KAZGAN, 2008, s. 228)

3. İSLAMİ BANKACILIK SİSTEMİ

3.1. İslami Bankacılık Tanımı

Evrenin sahibi Yüce Allah, insanoğlunu yeryüzünde belli bir süre yaşayıp kendisine dönmek üzere yarattığını bildirmektedir. Yaşamın olmazsa olmaz şartı, beslenme, barınma ve korunmadır. Bu nedenle insan, çalışıp üretmek zorundadır. Beslenme için gıda, barınma için inşaat, korunma için ise, giyim ve silah sanayiini geliştiren İnsanoğlu, üretimin en önemli unsurlarından sermaye ihtiyacını karşılamak için de bankacılık sektörünü geliştirmiştir.

En basit haliyle İslami bankacılık, bankacılık fonksiyonlarını faizsiz olarak gerçekleştiren sistem şeklinde tanımlanabilir. Bu tanım biraz daha genişletildiğinde ise; fon toplama ve tahsis işlemlerini ortaklık yoluyla yapan, sabit faiz yerine sabit bir kar veya zarar payı belirleyerek işleyen bankacılık sürecine İslami bankacılık denir. (UÇAR, 1993, s. 19)

Faizsiz banka, çeşitli bankacılık fonksiyonlarını faizsiz olarak yerine getiren bankadır. İslami banka, sermayesine ek olarak, özel cari hesaplar ve kar ve zarara katılma hakkı veren hesaplar yoluyla fon toplayıp ekonomiye fon tahsis etmek amacıyla faaliyet gösteren ve toplanan fonları mevzuatında belirtilen usullerle kullandırabilen mali kuruluştur.

Derinlemesine anlam içeriği faiz lobisi ya da iktisadi ahlak olarak adlandırılabilen İslami bankalar, iktisadi krizlerin her defasında açtığı derin çöküşlerin, adil iktisat politikası ile iyileştirme olanağı sunmaktadır.

Nurettin Topçu'nun iktisat ve ahlak münasebetini incelediği eserinde şu açıklamayı yapmıştır: “İktisat endişesinin, ahlak davasını bazen unuttururcasına gölgelediği bedbaht bir devirdeyiz. Bu halin sebebi, sadece hayatın mücadele sahnesinde, makinenin yanında

ferdin çok küçülmüş olması değil, aynı zamanda ferdi istek ve iştihaların da pek ziyade artmış bulunmasıdır. Asrımızın insanı, kendi iştihalarının yorgunudur. İnsanlık, öyle bir istikbalin kucağına doğru ilerliyor ki, tatminlerine gönül kaptırdığı nazlarla iştihalar, şimdiden onu kahredici bir kuvvet kazanmaktadır”. (TOPÇU, 2013, s. 200)

İslam Ahlak İktisadının kalkınmacı yönelimi ve sosyal veçhelerinin doğrudan sonuçları ve çıkarımları ile İslam Ahlak İktisadının aksiyomatik temellerinin ileri sürülmesidir. (ASUTAY M., 2015, s. 127)

1. Yaradan Allah ile münasebetlerinde bireylerin müsaviliğinin dikey ahlaksallığı ve Allah'ın bahsettiği dünyalık ihsanlardan faydalanmada fırsat eşitliği yani tevhit.
2. Tevhidi çerçevede bireyler arasında yatay eşitliği sağlayan sosyal adalet ve ihsan.
3. Yatay ve dikey ahlaki aksiyomların doğrudan bir sonucu olarak İslam Ahlak İktisadı, tezkiye manevi çerçevesi içerisinde bireysel, sosyal, iktisadi ve biyolojik çevrenin paydaşlar arasında ahenkle büyümesini taahhüt eder.
4. İslam Ahlak İktisadı yukarıdaki aksiyomların bir sonucu olarak ameli açıdan etkin bireyler, toplum ve doğal çevre taahhüt eder ki böylece bunların hepsi tevhidî çerçeve içerisinde Allah'ın herkes ve her şey için tabiatları gereği bir yol olarak seçmiş olduğu kendi mükemmelliklerine erişebilsinler. Bu ameli bir aksiyom olarak rububiyet'e atıfta bulunur.
5. Çevrenin, toplumun, ekonominin ve bireylerin tüm veçhelerinde rububiyeti yerine getirmede, tezkiye süreci bireyler ve toplum arasındaki ihtilafların üstesinden gelmeyi amaçlar. Böylece İslam Ahlak İktisadı birey ve toplum arasındaki hissedilen ihtilafların hallinde gönüllü eylemin kâfi olmayacağını bu nedenle belirli toplumsal yönelimli finansal ve iktisadi yükümlülüklerin zorunlu veya farz hale getirilerek ahlaki iktisat amaçlarına ulaşılabileceğini taahhüt eder.

6. Bu beklentilerin İslam Ahlak İktisadının aksiyomları içerisinde ifade edildiği gibi işlevsel kılınmasında, tevhide çerçevenin bir parçası olarak bireyler Tanrı'nın yeryüzündeki temsilcisi, halifesi addedilir ve toplumsal, iktisadi, finansal ve diğer alanlarda vazifelerini yerine getirmeleri ve kararlarını ahlaki bir süzgeçten geçirerek almaları beklenir. Diğer bir deyişle, bireylerin Allah'ın dünyadaki temsilcisi kabul edilmelerinden dolayı bu rol ve sorumlulukları yerine getirmeleri beklenir.

Genel anlamda İslami Bankacılık, finansal faaliyet ve işlemleri İslam hukuku çerçevesinde uygulayan sistemdir. Bir başka ifadeyle, faizsiz kredi hizmeti sunan bankacılık sistemidir. Şunu da belirtmek gerekir ki “İslam bankacılığı” terkihi ile “faizsiz bankacılık” terkihi arasında kaplam-içlem/umum-husus ilişkisi bulunmaktadır. Şöyle ki bütün İslam bankaları aynı zamanda faizsiz banka iken; işlemlerini faizsiz yürüten her banka İslam bankası değildir. Zira bir işlemin sadece faizsiz olması, onun bütün İslami prensiplere uygun olduğu anlamına gelmediği gibi, “İslam bankacılığı” faaliyetlerinde yegâne yasak olan husus da sadece faiz değildir. (AKIN, 1986, s. 109)

İslam Bankacılığı ve Finansının kökenlerinin izleri, İslam Peygamberinin nezareti altında İslam öğretisinin iktisadi ve finansal faaliyetleri İslam'ın ahlaki norm ve değerlerine göre düzenlediği ve şekil verdiği İslam Medeniyetinin ilk yıllarına kadar sürülebilir. O ya da bu şekilde bu gelenek Müslüman dünyasının çeperlerinde varlığını sürdürmeye devam etmiş olmakla birlikte sistemik anlayışla tekrar ortaya çıkışı yeni bağımsızlıklarına kavuşan Müslüman devletlerin İslami değerler ışığında iktisadi ve finansal faaliyetlere özgün bir anlam etüt ettiği İkinci Dünya Savaşı dönemi sonrasında mümkün olmuştur. Bu nedenle İslam Ahlak İktisadının yükselişi İslami anlayışa dayanan iktisadi bir sistem oluşturma amacı güden özgün bir sürecin sonucudur. (ASUTAY M., 2015, s. 129)

Faizsiz bankacılığa ilişkin dünyaya sesini duyuran en önemli kuruluş, 1975 yılında Cidde’de kurulan İslam Kalkınma Bankası’dır. Klasik batı banka modellerini model alan Türkiye’nin kurucu üye olarak yer aldığı İslam Kalkınma Bankası, İslam Konferansı

Teşkilatı'na üye ülkelerin kalkınma programlarını destekleyen bir kuruluş niteliğindedir. (Ece, 2011:3)

İslam dininin faizi kesin olarak yasaklaması prensibinden hareketle İslami bankalar, hem ekonomik hem de sosyal bir işlevi yerine getirmeye çalışmaktadırlar. Söz konusu kuruluşlar, dünyada İslami temellere dayalı olmaları sebebiyle İslam Bankacılığı, faizsiz olmalarından hareketle 'faizsiz bankacılık' kavramları yaygın olarak kullanılmaktadır.

3.2. İslami Bankacılığın Tarihsel Gelişimi

Faizsiz bankacılığın M.Ö. 2123-2081 yılları arasında Babil'de hüküm süren Hammurabi zamanında meşhur 'Hammurabi Kanunlarında bahsi geçse de günümüz faizsiz bankacılık sistemine örnek teşkil edecek bir kurumun varlığına İslam tarihi de dâhil olmak üzere yakın zamanlara kadar rastlanmamaktadır. (AKIN, 1986, s. 109)

Müslümanlar fethettikleri yerlerdeki tapmak ve saraylarda stok edilmiş para ve kıymetli madenleri piyasaya arz ettiler. Böylece Ödeme güçlükleri yüzünden tıkalı olan pazarlar açıldı, her çeşit mala karşı talep başladı, geniş bir saha içerisinde iktisadî canlanma ve gelişme baş gösterdi. Ticarî faaliyetler bir yandan Uzak Batı'ya, Endülüs'e ve Doğu Afrika'ya, bir yandan Rusya ve Baltık kıyısına, bir yandan da Hindistan'a, Çin'e ve Kore'ye uzandı, önemli kara ve deniz yolları ile limanlar Müslüman tüccarların hâkimiyeti altına girdi. Bunun sonucunda büyük servetlere sahip bir tüccar sınıfı oluştu. (TABAKOĞLU, 1987, s. 144)

Ticarette birlikte günümüz bankalarının işlevlerini dönemin şartlarına göre yerine getiren malî aracı kurumlar da gelişti. Çünkü devletin gelir ve giderlerinin takibi, para siyasetinin tayini, farklı yönetimlere ait madenî paraların ayar ve miktarının tespiti gibi işlemleri yerine getirecek kurumlara ihtiyaç doğdu. Ayrıca iş adamlarına sermaye sağlayacak,

işlemlerinin hızlı ve güvenli yapılmasına yardımcı olacak kurumlara gerek duyuldu. Tarihte bu ve benzeri hizmetler Beytü'l-mal, Sarraflar, Cehbezler ve Dostluk ve Yardımlaşma kurumları ile Mudarebe şirketleri tarafından yerine getirilmiştir. (BAYINDIR, 2005, s. 30)

Devlet bütçesi olan Beytü'l-Mal

Temeli Hz. Peygamber (s.a.) tarafından atılmış, Hz. Ömer (r.a) döneminde bağımsız mali bir kurum haline gelmişti. Beytü'l mal'ın devletin hazinedarlığı ve gelir ve giderlerinin takibine ek olarak, öne sürülen diğer önemli bir işlevi de kişilere ticarî kredi vermesi idi. Bir bölgedeki Beytü'l-mal şubesinden borç alan kişi, başka bölgedeki Beytü'l-mal'e bunu ödeyebiliyordu. Hz. Ömer'in (r.a) halifeliği zamanında, Basra valisi Ebû Musa el-Eş'arî (ö.42/663), Halifenin iki oğlu Abdullah b. Ömer (ö. 73/693) ve Ubeydullah b. Ömer'e (Ö.37/657) Bey-tü'l-mal'ın Basra şubesinden Medine'deki merkez Beytü'l-mal'a götürülmek üzere bir miktar para vermiş. Onlar da bu para ile Irak'tan mal alıp Medine'de satmışlar, Beytü'l-mal'ın parasını ödemek istediklerinde ise, Hz. Ömer (r.a) karın yarısını Beytü'l-mal için alıkoymuş, bu uygulama, Beytü'l-mal'ın ticarî amaçla kredi verdiği şeklinde değerlendirilmiştir. Beytü'l-mal'ın yaptığı bankacılık işlemlerinden bir diğeri de, para nakli ile ilgili işlemlerdi. Beytü'l-mal şubeleri, bulundukları bölgenin vergilerini toplayıp gerekli harcamaları çıktıktan sonra, kalanı nakde çevirerek merkeze ulaştırıyordu.

Bu paralar merkeze ya posta ile bizzat ya da havale yoluyla gönderiliyordu. Havalede, bir bölgede alınan borcun karşılığının başka bir bölgede ödenmesi emrini içeren belgeden ibaret olan süftece/poliçe den yararlanılıyordu. Süftece sayesinde devlet, Beytü'l-mal şubeleri arasında para ve malların naklini daha güvenli bir şekilde gerçekleştirmiş oluyordu, Beytü'l-maldan asker ve memurların maaşlarının ödenmesinde çek (es-Sakk) ten de yararlanılıyordu. Ayrıca bu kurum para basıyor, silik ve yıpranmış paraları topluyordu. (URAL, 1992, s. 285)

Sarraflar ve Cehbezler

Altın, gümüş gibi değerli madenleri alıp satmayı, fiyat farkıyla para bozmayı meslek edinenlere sarraf denir. İslam ülkelerinde çeşitli değer ve türden paralar dolaşımında olduğu için, sarraflar bu paraları birbiriyle değiştirmek, borç para vermek, devlet büyüklerinin gelirini tahsil etmek ve ödemeleri yapmak gibi işlerle uğraşırlardı. Ayrıca sermayesi olup işletme imkânı bulamayan, özellikle yüksek rütbeli devlet memurları ve bilim adamlarının sermayelerini işletiyorlardı.

Abbasiler döneminde cehbez olarak anılmaya başlayan cehbezler; işbu Cehbezler, devlet adına yaptıkları bu işlerden belli bir ücret veya hak almaktaydılar ki buna “cehbezlik hakkı” veya “cehbezlik malı” denilmektedir. Muktedir-Billah zamanından başlayarak Büveydiler döneminde ve hatta VII. (XIII.) yüzyıla kadar cehbezler, başta Bağdat ve Basra olmak üzere Abbasîler’in diğer bütün şehirlerinde faaliyet göstermişler ve devletle ilişkilerini sürdürmüşlerdir. Bunların çoğunu Yahudi ve Hristiyanlar teşkil etmekle beraber az sayıda Müslüman da bu işle uğraşıyordu. Irak’ta Selçuklular döneminde de durum aynıydı. Anadolu Selçuklularında ise bu işler Türkler tarafından yapılıyordu. (YENİÇERİ, 2016)

Toplumsal Amaçlı Kuruluşlar

Tarihte sosyal nitelikli olup dönemin şartlarına göre banka işlevi gören kuruluşlardan en önemlisi para vakıflarıdır. Bu kurumlar her ne kadar Osmanlı’lar döneminde (1299-1923). Hanefî fakihlerinden imam Züfer’in (Ö. 158/775) para, yiyecek, ölçülen veya tartılan malların vakfının caiz olduğu hususundaki fetvasına dayanılarak kurulmuş ise de Buharî, paranın vakfedilebileceğine işaretle “”hayvan, silah, ticarî eşya. Altın ve gümüş gibi paranın Vakfı’na ilişkin’ başlık atmıştır, Bu tür vakıflara izin verilirken vakfın paralarının fıkıhta caiz görülen yöntemlerle çalıştırılıp hem sermaye sıkıntısı çekenlere yardımcı olmak hem de vakfa gelir sağlamak amaçlanmıştır. Paraların işletilme yöntemlerine ilişkin olarak kaynaklarda istiğlal, istirbah, murabaha, mudarabe, bidaa, muamele, muamele-İ şeri’yye ve faideye verme ifadeleri yer alır. Bu ifadeler vakıf

sermayesinin mudarabe, murabaha ve muamele-i şeni'yye yöntemlerinden biriyle gelir getirecek [istiğlal, istirbah, faide) şekilde yatırıma yönlendirilmesinin hedeflendiğini gösterir. (ÖZCAN, 2000)

Fonksiyonel olarak bankalarla büyük benzerlikler gösteren ve fakat fon toplama ve fon kullandırma yöntemleri bakımından faiz yerine “kar ve zarar ortaklığı” esasına göre faaliyette bulunan İslami Bankalar, tarihsel gelişim sürecinde ilk önce, dini inançlarına uygun olarak faizsiz bankacılık prensipleri çerçevesinde çalışmalar yapacak banka kurma fikrinin bir tezahürü olarak 1963 yılında Mısır deltasında küçük bir tarım toplumunda kurulmuştur. (TOK, 2009, s. 25)

Faizsiz bankacılığın günümüzdeki metodlarla hayata geçirilmesinde 20. yy'da İslam ülkelerinde başlayan sanayileşme ivmelerinin de etkisi büyük olmuştur. Daha önceki yüzyıllarda özellikle ticaretle ilgilenen İsrail'den sürülen bazı zengin Yahudi aileleri, sürüldükleri yerlerde faizsiz kredi vererek, faizsiz bankacılık sisteminin ilk örneklerini oluşturmuşlardır. Faizsiz bankacılığın altyapısını oluşturan mudaraba ve müşaraka yöntemlerinin hukuki altyapısı ise 8. yüzyılda Hanefi hukukçular tarafından tamamlanmış ve 11 -13. yüzyıllarda Venedikli tüccarlar vasıtasıyla Avrupa'ya geçmiştir. Mudaraba yöntemi önce İtalyanlar, sonra İspanyollar arasında önemli uygulama alanları bulmuştur. Bu akitlerden yola çıkarak çağdaş bir bankacılık modeli oluşturulmaya başlanmıştır. Müslüman dünyasında banka hizmetlerinin ilk rağbet gördüğü Abbasiler devrinde, mali işlerde en etkin hizmet veren Yahudilerden yararlanmakta bir sakınca görülmemiştir. (DOĞAN S. , 2008, s. 16)

1970 yılında İslam Devletleri Dışişleri Bakanları Cidde'de bir araya gelmiştir. İslam prensipleri doğrultusunda ekonomik işbirliğini teşvik ve güçlendirmek, ilmi ve kültürel alanlarda karşılıklı yardımlaşmak üzere anlaşmışlardır (Akın, 1986: 114). 1971 yılında Mısır'da Nasır Sosyal Bankası faaliyete geçmiştir. 1975 yılında ise Müslüman nüfuslu ülkelerin kamu finansmanında yaşanan sıkıntılara bir çözüm üretebilmek amacıyla Türkiye'nin de aralarında bulunduğu ülkeler tarafından Suudi Arabistan'da İslam Kalkınma Bankası (Islamic Development Bank – IDB) kurulmuştur (Akın ve Ece, 2010).

İslami finansın modern dönemdeki 50 yıllık kısa geçmişinde ortaya koyduğu hızlı gelişimin arkasında elbette birtakım nedenler bulunmaktadır. Bunlar şöyle ifade edilebilir. (SHANMUGAM, 2009, s. 10)

- Körfez Bölgesinin devamlı hale gelen ekonomik büyümesi; yatırım fırsatlarının gelişmesi ile birlikte bölgenin refah düzeyinin artması,
- Mevcut sistemdeki eksiklikler sebebiyle alternatif sistem arayışları,
- Küresel finans krizinin yaşanmasıyla birlikte geleneksel bankacılık ve finans yapısına olan güvenin sarsılması,
- İslami enstrümanların küresel çapta yatırımcılar tarafından kabul görmesi,
- Avrupa ve Amerika’da İslami finans sistemini kapsayan çeşitli düzenlemelere gidilmesi ve küresel oyuncuların İslami finans hizmetleri sunması.

Tablo 1: İslami Bankaların Kuruluşlarının Kronolojik Tarihi

Kuveyt Finans (the Kuwait Finance House)	1977
Mısır Faisal İslami Bankası (the Faisal Islamic Bank of Egypt)	1977
Sudan İslami Bankası (the Islamic Bank of Sudan)	1977
Nassau İslami Yatırım Bankası (the Islamic Investment Company in Nassau)	1977
Ürdün Finans ve Yatırım İslami Bankası (the Jordan Islamic Bank for Finance and Investment)	1978
Bahreyn İslami Bankası (the Bahrain Islamic Bank)	1978
Körfez İslami Yatırım Şirketi (the Islamic Investment Company of the Gulf in Sharjah)	1978
Mısır Uluslararası Yatırım ve Kalkınma İslami Bankası (the International Islamic Bank for Investment and Development in Egypt)	1980
Şeriat Yatırım Hizmetleri (the Shariah Investment Services in Geneva)	1980
Bahreyn İslami Yatırım Bankası - Manama (the Bahrain Islamic Investment Bank in Manama)	1980

1981 yılında Suudi Arabistan, Kuveyt, Birleşik Arap Emirlikleri gibi ülkelerin örgütlenmeleriyle İsviçre’ de “Dal Al-Maar İslami “ isimli bir holding kurulmuştur. Bu ilk adımın ardından diğer ülkelerde de İslami bankacılık hızla yaygınlaşmış ve Malezya gibi ülkelerin ekonomik alanda büyük yol kat etmelerine katkısı olmuştur. (KÜÇÜKKOCAOĞLU, 2015)

3.3. İslami Bankaların Sınıflandırılması

İslami bankaların sınıflandırılması Ticaret bankaları, Tasarruf bankaları, Yatırım ve Kalkınma Bankaları, Halk Bankaları, Milletlerarası Kalkınma Bankası ve Emlak Bankaları olarak sınıflandırılabilir.

3.3.1.Ticaret Bankaları

Ticari bankalara ticari adının verilmesi iki sebepten kaynaklanmaktadır; ticari kesime borç verdiklerinden ve kendilerinin kar amaçlı ticari işletmeler olmalarından. (HİNDLE, 1994, s. 37) Millileştirilmiş Pakistan Ticari Bankaları, Kuwait Finance House (KFH), Al Baraka International Bank Limited (ABIL) gibi örnekleri bulunmaktadır. Bu tip faizsiz bankalardan, Kuwait Finance House 23 Mart 1977’de Kuveyt’te kurulmuştur. (AKIN, 1986, s. 206)

3.3.2. Yatırım ve Kalkınma Bankaları

Kalkınma bankaları, gelişmekte olan ülkelerde, yatırım sermayesi açığını gidermek ve bunun yanı sıra teknik açıdan yardımda bulunarak, girişimcilerin temel endüstri dallarına yönelmelerini sağlamak ve endüstrileşme dolayısıyla kalkınma sürecini hızlandırmayı üstlenen kuruluşlardır. (PARASIZ.İ., 2000, s. 233) Faizsiz bazda çalışan kalkınma bankalarının tipik örnekleri Pakistan’da bulunan, Pakistan Industrial Credit and Investment Corporation, Industrial Development Bank of Pakistan, National Development Finance Corporation ve Agricultural Development Bank of Pakistan bankalarında görülmektedir. Bu bankaların amaçları tarım, orman ve hayvancılığın ve buna bağlı zirai endüstrinin geliştirilmesi için gerekli kısa, orta ve uzun vadeli her türlü kredinin, kar-zarar ortaklığına dayalı teminidir. (AKIN, 1986, s. 209-211)

3.3.3.Tasarruf Bankaları

Halkın küçük ve dağınık tasarruflarını bir araya toplayarak, tasarruf sahiplerinin menfaatine işleyen banka ve teşekküllerdir. Ahmed Abdul Aziz En Neccar'ın ortaya attığı modele uygun olarak, ilk faizsiz esasta çalışan tasarruf bankası 05.07.1963 tarihinde Mısır'ın Mit-Ghamr kasabasında tekstil imalatının finanse edilmesiyle ilgili olarak kurulmuştur. Mit Ghamr bankası, oldukça karlı bir uygulamaya sahip olmasına rağmen giderek artan muhalefet sonunda 1977 yılında kapatılmıştır. (AKIN, 1986, s. 197)

3.3.4.Halk Bankaları

Halk Bankaları, küçük esnaf ve zanaatkarların mesleki kredi ihtiyacını karşılamak üzere kurulmuş özel yapılı bankalardır. Halk Bankalarında, küçük esnaf ve zanaatkarların ipotek edecek taşınmaz malları bulunmadığı için, müteselsil kefalet ve kooperatif sistemi hâkim rol oynamaktadır. (ÖÇAL. T. ve ÇOLAK, 1988, s. 24) 1972 yılında Pakistan'da kurulmuş bulunan Small Business Finance Corporation bu tip bankalara bir örnektir. (AKIN, 1986, s. 220)

3.3.5. Milletlerarası Kalkınma Bankası

Kalkınma bankalarının ana teması, üyeleri arasında sosyal ve ekonomik kalkınma sürecinin canlandırılmasıdır. Müşteri kitlesi genelde hükümetlerden oluşur. Mevcut faizsiz bankalar arasında kalkınma bankalarının örneği, 45 üye ülkenin katılımıyla kurulmuş, uluslararası bir finansal kurum olan İslam Kalkınma Bankasıdır. İslam Dünya Bankası kurulması fikrini ilk kez dile getiren ise Pakistanlı ünlü iktisatçı M.A. Mannan'dır. 20 Ekim 1975 tarihinde İslam konferansının 29 kurucu ülkesinin iştiraki ile İslamic Development Bank (IDB) kurulmuştur. Bankanın amacı anlaşmanın 1. maddesinde şöyle açıklanmıştır. “Üye ülkelerin ve Müslüman cemaatin ekonomik kalkınma ve sosyal gelişmesine İslami prensipler çerçevesinde gerek ferdi, gerekse

müşterek temele dayalı olarak yardımcı olmaktır”. Bankanın halen 47 üyesi vardır. (ZİAUDDİN A., 1994)

3.3.6. Emlak Bankaları

Emlak Bankaları, gayrimenkul ipoteği karşılığında orta ve uzun vadeli kredi veren bankalardır. Kaynak için sermaye piyasasına başvurulmaktadır. Örnek olarak 1952 yılında Pakistan’da kurulan House Building Finance Corporation (HBFC) verilebilir. (AKIN, 1986, s. 220)

3.4.İslami Bankacılık Yöntemleri

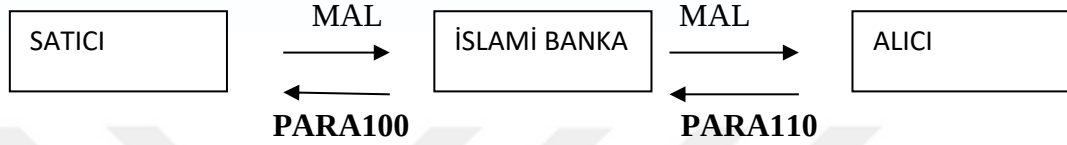
İslami Bankacılığın, finansal faaliyet ve işlemleri İslam hukuku çerçevesinde uygulayan sistem olduğunu daha önce belirtmiştik. Burada Müslümanların dikkatini çeken husus, İslami bankaların yalnızca faiz unsurunu ortadan kaldırmış olması değil, İslam’ın kumar ve bahsi yasaklamış olması sebebiyle bankaların farklı fon kullandırma yöntemleridir.

Daha açıklayıcı olmak gerekirse Özel cari hesap ve katılma hesabı adı altında fon sahiplerinden kaynak sağlanmaktadır. İslami bankaları klasik bankalardan ayıran hesap türü kar zarara katılım hesabıdır. Burada kurum ile müşteri arasında bir ortaklık söz konusudur. İslami bankalar LIBOR sistemi ile borçlanamazlar. Ancak, yurt dışından katılma hesabı adı altında fon sağlayabilirler. (ÖZULUCAN, 2006, s. 94)

3.4.1. Mudaraba (Üretim Desteği)

Sermaye sahibinin bir malı satın alıp belli bir kar payı ekleyerek müşterisine vadeli olarak satması demektir.

Şekil 1: Genel Olarak Murabahanın İşleyişi

Murabaha’da asıl amaç ticaret bilgisi ve deneyimi az olan kişilerin alış-veriş yaparken aldanmasına engel olmaktır. Bu sebeple murabahada aranan özel şartlar şunlardır:

- Murabaha işleminde gerçek mal söz konusudur.
- Murabaha işlemi, islamın yasaklamış olduğu konular dışında yapılmalıdır.
- Malın mülkiyeti, Nihai alıcısına satılana kadar, finansman sağlayan kuruluşa aittir.
- Murabahada malların üçüncü kişilerden alınmış olması zorunludur.
- Alıcının mal bedelini vadede ödememesi durumunda, malın fiyatı arttırılamaz.
- Satıcı müşterisinden vadede mal bedelini ödeyeceğine dair teminat isteyebilir.

Günümüzde Murabaha, bir kredili alış finansman tekniği olup, İslam bankalarınca üretim desteği olarak nitelendirilerek uygulanmaktadır.

Murabahanın haram olduğu konusunda da görüşler vardır ancak, faizsiz bankalar birer ticarî kurumdur. Tasarrufları ortaklık sermayesi olarak toplayıp ticarî faaliyetlerde çalıştırmak ve oluşacak karı paylaşmak üzere kurulmuşlardır. Banka ile ticaret yapmak isteyenlerin hangi yöntemleri takip edecekleri ya bizzat kurumun kendisi ya da bağlı olduğu resmî organlarca belirlenir. Murabahada da böyle bir yöntem takip edilmektedir. Ön anlaşma, başka bir işlem yapılmadıkça tek başına bir hüküm ifade etmez. Yalnızca

Banka açısından, müşterinin sözleşmede belirtilen miktarda kredisinin bulunduğu ve bu müşteri ile ticarî İşlem yapılacağını, müşteri açısından ise, böyle bir ticarî ilişkiye girildiği takdirde ön anlaşmada belirtilen şartlara riayet edeceğine dair taahhüt ifade eder. Dolayısıyla ön anlaşma, banka ile müşteri arasında gerçekleştirilen bir şartlı taahhütten ibarettir. Şartlar gerçekleştiğinde tarafların yükümlülüklerini yerine getirmesi gerekir ki, bunda hukuken bir sakıncanın olmayacağı açıktır.

3.4.2.Mudaraba (Emek-Sermaye Ortaklığı)

İslam faizi yasakladığından, Müslümanlar bankalara mesafeli davrandılar. Bu durum sermayenin yastık altında tutulmasına ve dolayısıyla ekonominin olumsuz yönde etkilenmesine sebep oluyordu. Bunun üzerine sermayenin faizli yöntemle değerlendirilmesi uygulaması ile aynı devirlere kadar uzanan ancak Orta Çağ'da faizli bankaların kuruluşu ile müessese olarak ikinci planda kalan mudarabe kurumunun, bankacılık sistemi içerisinde yeniden canlandırılması teklifleri ileri sürüldü. Bu sistem kredi sisteminin neden olduğu problemlere de neden olmayacaktı. Çünkü emek ve sermayenin birlikte harekete geçirilmesini hedeflemekteydi. Emekle sermaye birbirinden bağımsız hale gelmemekte, girişimin nimet ve külfeti her iki taraf arasında paylaşıldığından toplumda sermaye sahipleri ile emek sahipleri arasında ortak kader birliğinin oluşumuna neden olacaktı. Fıkıhtaki mudarabe kurumunun bankacılık sistemine uyarlanması düşüncesini ilk dile getiren, Muhammed Abdullah el-A'rabî olmuştur.

Esas olarak mudaraba, bir tarafın emeğini ortaya koyması ve diğer tarafın ise sadece sermaye ile faaliyete ortak olması durumudur.

Mudaraba akdinin temel özellikleri ise;

- Sermaye sahibi olan kişi ile emeğini bilgi ve tecrübesini ortaya koyan kişinin kara ortak olmaları;,
- Tarafların kar paylarının belirli (maktu) olmaması, karın taraflar arasında önceden belirlenmiş bir oranda bölünmesi;
- Zararın tamamen sermayedara ait olması;
- Sermayenin emektar tarafından yönetilmesi;

- Sermayedarın ise sadece denetim yetkisine sahip olmasıdır.

Mudarabada zarar tamamen sermayedara aittir. Ancak zarar oluşumu emektarın kasıt ve ihmali dâhilinde ise banka zararı emektardan tahsis etme hakkına sahiptir.

3.4.3. Müşakere (Emek-Sermaye Ortaklığı)

Müşareke, mudarabaya nazaran her iki tarafın hem emeğini hem sermayesini faaliyete sunmasıdır. Bu tür ortaklıkta konulan sermayenin eşit olması gerekli olmadığı gibi kar oranının belirlenmesi de tarafların anlaşmasıyla sağlanır. Yani sermayeler eşit olduğu halde kar payları farklı olabilir veya tersine sermayeler farklı olduğu halde kar payları eşit olabilir.

Faizsiz bankalar müşareke metoduyla bankadan fon alan ortakların, şirketin işlerinin yürütülmesinde daha fazla emekleri geçmesi sebebiyle sermayelerine oranla daha fazla kâr payı almalarını kabul edebilirler.

Müşareke, özellikle az sayıda sermayedarın kaldıramayacağı büyüklükteki projelerin varlığı durumunda menkul-kıymetleştirilebilecek bir finansman şeklidir. Projede her bir katılımcıya aktiflerdeki payı gösteren müşareke sertifikası verilir. Bu müşareke sertifikaları devir edilebilir ve ikincil piyasalarda alınıp-satılabilen ürünler olarak düşünülebilir. (BULUT, 2009, s. 62)

Müşareke finans yöntemi şöyle uygulanır ve yürütülür. Faizsiz banka, ortağı durumundaki müşterisi tarafından istenilen sermayenin bir kısmını sağlama sorumluluğunu üzerine alır. Müşteri ise kendi malî imkânları ve projenin özelliğine uygun olarak proje sermayesinin geri kalanını sağlar. Müşteri kendi uzmanlığı nedeniyle istenilen girişimin denetim ve gözetiminin sorumluluğunu üzerine alır. Bu sorumlulukların müşterinin üzerine kalması ona kârdan daha fazla pay alma hakkını kazandırır. (YILMAZ, 2014)

3.4.4. İcara (Finansal Kiralama)

“İslami banka/finansal kiralama şirketi (kiralayan) ile yatırımcı (kiracı) arasında belli bir süre için imzalanan bir sözleşme ile yatırımcının seçmiş olduğu yatırım malının İslami banka/finansal kiralama şirketi tarafından satın alınarak belirli kira ödemeleri karşılığında yatırımcının kullanımına sunulmasını sağlayan yöntemdir”

Bu sistem konvansiyonel bankalara benzer şekilde çalışır. İslami bankalar icare yöntemiyle gayrimenkul, makine gibi reel varlıkların finansmanı için kaynak sağlar. Üretici, söz konusu makina, teçhizat, bina vb. şeyleri bir süre kullanmasına karşılık, belli bir kira öder. Ödenecek kira bedeli, genellikle, kiraya verenin amortisman giderlerini karşıladıktan başka belirli bir kar payını da kapsayacak şekilde tespit edilmektedir.

Bu yöntem finansal alanda leasing olarak kendini göstermektedir ve İslami bankaların leasing faaliyetlerinde gelişmiş bir uygulama alanı oluşturduğuna şahit olmaktayız. Leasing ile kiralanan bir makine veya takım, ekipman daha sonra kiralayana devredilebilmektedir. Ülkemizde leasing ile bir mal üzerinde başta vergi olmak üzere çeşitli avantajlar sağlanmakta olduğundan bu yöntem hem banka hem de müşteri için tercih edilir bir yöntem olmuştur. Günümüzde şirketlerin araç filolarını leasing yöntemiyle edinmesi de yaygınlaşan bir eğilim haline gelmektedir. Zira leasing ile kiralanan mallar taksitler halinde ödendiğinden kiralayan tarafa ağır bir yük teşkil etmemekte, sürecin sonunda bu mallara sahip olma hakkı da opsiyonlu olarak tanındığından kira akdi son bulduğunda bu malların mülkiyetine de sahip olunmaktadır. (DARÇIN, 2007, s. 29)

3.4.5. Karz-ı Hasen

“Allah’a güzel bir ödünç verin” Kuran-ı kerimde "ödünç" kelimesi yedi ayette geçmektedir. Burada bahsi geçen "güzel bir borç" verme teşviki Arapça kelime anlamı ile faizsiz borç ve tefsiri yaklaşımı aslen menfaat beklemeden çıkarsız yani karz-ı hasen'dir.

İslami bankaların yöntemi olan Karz-ı Hasen'in diğer adı sosyal kredi olarak anılmaktadır. Bu yöntemde insani yardım ve refah gibi gayelere matuf olarak bir mukavele altında ihtiyaç sahibine faizsiz olarak borç vermek şeklindedir. Geri ödemeler iki tarafın anlaştığı bir dönem boyunca yapılmaktadır. Faizsiz banka bu işlem sonunda herhangi bir getiri elde etmemektedir.

Karz-ı Hasen'in mevduat bankacılığındaki karşılığı genellikle devlet bankalarında karşımıza çıkar. Devletin kurduğu bankalar devlet politikası gereği belirlediği sektörlerde kullanılması kaydıyla ihtiyaç sahiplerine faizsiz kredi sağlarlar. Bu durumun en yaygın görüldüğü sektörler tarım ve hayvancılık alanında olmaktadır.

3.4.6. İstisna

Genelde tarım ve inşaat projelerinde uygulanan, o an için var olmayan gelecekte var olacak bir ürünün satılması işlemidir. Bu işlemde uygulanan yöntem şahsın belirli bir bedeli peşin olarak ödedikten sonra geri kalan bakiyeyi taksitler halinde ödemesidir.

3.4.7. Selem

Selem bir malın veya hizmetin bedelinin hepsinin peşin olarak ödenip gelecek bir vadede satın alınmasıdır. Banka, peşin ödemeyle gelecekte üretilecek malı satın alır, fakat

malı satmak için vadesini beklemek zorundadır. İslam hukukuna göre nakit para, altın, gümüş ve para benzeri varlıkların bu yöntemle satışı, elde edilen kazanç faiz olarak değerlendirildiği için kesinlikle yasaktır.

3.4.8. Müzarra ve Muskat

Muzaraa, ziraat ortaklığı anlamına gelmektedir. En az iki kişinin tarım alanında ortaklaşa iş yapmasıdır. Bir taraftan arazi alınırken diğer taraftan çalışma ve emek konulmak suretiyle çıkacak ürünün belirlenmiş bir oran dâhilinde paylaşılması şartıyla yapılan bir ortaklık anlaşmasıdır. Muskat ise benzer yöntem olup yetiştirilen ürün meyve ağacıdır.

3.4.9. Döviz Kredisi

Döviz kredisi, ihracat veya ithalat sayılan satış ve teslimler ile döviz kazandırıcı faaliyetlerde bulunan müşteriler için kullanılması uygun olan bir kredi türüdür. Döviz kredisinin özelliği, en az kullanılan kredi finansmanı, masraf ve faiz kadar ülkemize döviz kazandırma ve bozdurma taleplerini de kapsamaktadır. İhracat taahhüdünün yerine getirilmesi şartı ile vergi, resim ve harçtan muaftır. (ÖZBAY F., 2014, s. 53)

3.4.10. Sukuk

Arapça anlamı faizsiz bonodur. Sukuk, bir varlığa sahip olma ve ondan yararlanma hakkını gösteren faizsiz bir finansman bonosu olarak geliştirilmiş ve uygulanmıştır. (TÜRKER, 2010, s. 6)

Riba içermemesi ve yasaklanmamış bir faaliyete dayandırılma zorunluluğu sebebiyle sukuk, İslami finasta kullanılan bir menkul kıymettir. Sukuk, esas olarak varlık finansmanı için çıkarılmakta olup, sukuk ihracı ile elde edilen fonla alınan varlıktan veya yapılan yatırımdan elde edilecek gelirin sukuk sahiplerine belli dönemlerde ödenmesi esasına dayanmaktadır.

3.4.11. Tevarruk

Malın taksitle alınıp satıcıdan başka birine peşin olarak satılmasıdır. Böylece nakit paraya ihtiyacı olan kişinin ihtiyacı karşılanır.

Faizsiz Bankacılık yapan bir banka, faizli veya faizsiz çalışan başka bir banka hesabında mevduat depo eder. Birinci banka ikinci bankadan kendi nam ve hesabına emtia alması siparişini verir. Bu banka müşterisi adına organize olmuş bir borsadan 30 emtia alımı gerçekleştirir. İkinci banka, müşterisinin adına tuttuğu emtianın kendisine vadeli ve karlı şekilde satılmasını talep eder. İkinci banka mülkiyetine aldığı emtiayı dilerse kendi nezdinde tutar dilerse de ikinci el piyasada satar. Böylece bankalar arasında emtia ticaretinin izi kalmaz, arada sadece vadeli yatırım ilişkisi kalmış olur. (ÖZSOY, 2010, s. 130)

3.5. İslami Bankaların Finansal Krize Karşı Dayanıklılığı

Kar ve zarar ortaklığı esasına dayalı faaliyet gösteren kuruluşların, dünyanın neresinde olursa olsun ortaya çıkan krizlerden daha az zarar gördükleri ve varlıklarını sürdürebildiklerinden bahsetmiştik. Örneğin; 1997 yılında patlak veren kriz sonunda, özellikle uzak doğu bölgelerinde birçok klasik banka kriz sebebiyle kapandığı halde İslami bankalar ayakta kalmayı başarmışlardır.

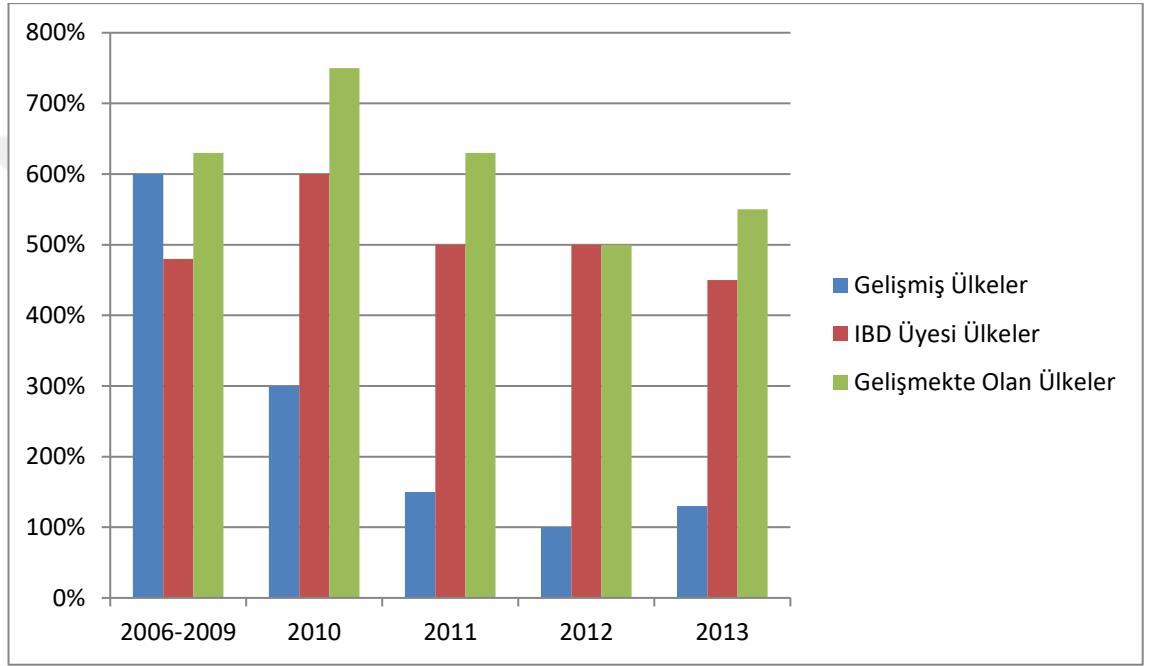
Dünyanın diğer bölgelerinde de durum farklı değildir. İslami bankalar krizler sırasında, %50'yi bulan fon çekilisine rağmen devlet garantisi olmadığı halde bir tanesi hariç varlıklarını sürdürebilmişlerdir. Bunun nedenleri şöyle açıklanabilir (TKBB, 2005):

- İslami bankalar faizsiz mekanizmalarla faaliyet gösterdikleri için krizde kur ve faiz riski üstlenmemekte piyasa ve kredi riskine maruz kalmamaktadırlar.
- Çalışma yöntemleri gereği fon kullandırırken gerçek ekonomik faaliyetleri finanse etmektedirler. Kredinin, kredi kullanan işletme yerine mal tedarik edilen satıcılara ödenmesi nedeniyle verilmiş amacı dışında, riskli, spekülasyon ve verimsiz işlerde kullanımı önlenmektedir. Nitekim bankalarda sorunlu kredilerin daha yüksek oranlarda olmasının önemli bir nedeni de, alınan kredilerin bir bölümünün verilmiş amacı dışında, riskli ve spekülasyon işlerde kullanılması ve finansman tekniğine aykırı olarak kısa vadeli kredilerle yatırım yapılmasıdır. İslami bankalarında kredinin işlem bazında ve kurumun kontrolü altında kullandırılması, ayrıca kredinin krediyi kullanan işletme yerine satıcıya ödenmesi söz konusu olumsuzlukları büyük ölçüde önlemektedir.
- İslami bankaları kısa vadeli olarak topladıkları fonları kısa vadeli ekonomik faaliyetlerin finansmanında kullanılmaktadır. Bu durum, bilançonun aktif ve pasifi arasında vade uyumu sağlamaktadır. Böylece likidite riskine maruz kalmamaktadırlar.

Faizsiz bankacılık, 2008 küresel finans krizinin başlamasının ardından daha dikkat çekici duruma gelmiştir. Zira bu kuruluşlar, konvansiyonel bankalar gibi sorunlu varlık (troubled asset/toksik) bulundurmazlar. 2008 küresel krizi, finans sektörünün reel sektörden koparak 5–6 kat büyüklüğünde balon oluşturmamasından ve bu balonun içinde sorunlu varlıkların birikmesinden kaynaklanmıştır. Hâlbuki faizsiz bankacılık bundan uzaktır. Bu sistemde alacağın menkul kıymetleştirilmesi yoktur. Ayrıca riski yüksek olan finansal işlemlere ve spekülasyona izin verilmez. Bu nedenlerden dolayı Hristiyan dünyasının en içine kapalı kolu olan Katoliklerin merkezi konumundaki Vatikan

tarafından bile krizden çıkış yolu olarak, krizden fazla etkilenmeyen faizsiz bankacılık (İslami bankacılık) sistemi önerilmiştir. (TKBB, 2005)

Şekil 2: Bazı Seçilmiş Ülke Grupları için Reel GSYİH Artışları

Kaynak: IDB,2012:11

Şekil 2.'de dünyadaki faizle çalışan geleneksel bankalar ile faizsiz çalışan İslami bankaların sermayelerinin, varlıklarına oranıyla elde edilen yüzdeleri karşılaştırmaktadır. 2007'de, yani kriz öncesi dönemde, hem toplam sermaye hem de öz sermayelerinin tüm varlıkları içindeki payı geleneksel bankaların çok üzerinde olan İslami bankalar, krizden sonra sermaye oranları bakımından gerilerken, geleneksel esasla çalışan bankalarda bu oranlar artmıştır. Bu değişimin sebebi; krizden daha fazla etkilenen faizli bankaların, risklerini düşürmek için verdikleri kredileri kısarken, faizsiz bankaların hem pazarda daha yüksek pay alma çabası hem de geçmiş dönemde açtıkları kredilerinin güvenilir olduğu yönündeki inançlarıyla birlikte kalktıkları kredi verme atağıdır. Bu atak İslami bankaların risk seviyesini de yükseltmiştir. (CAN, 2014, s. 107)

İslami bankacılıkta, geleneksel sistemdeki tasarruf mevduatları ile vadeli mevduatlar, düşük faiz getirdikleri için fon sahibi açısından çekiciliğini tamamen yitirmektedir. Böyle olunca da İslami bankalar riski ve getiriye arttırarak, geleneksel bankacılığı ikame etmeye “çalışmaktadır. Bu sayede bankacılık müşterileri ve fon sahipleri açısından sistem cazip hale getirilmeye çalışılmaktadır. Kısacası, fon sahibi tasarruf yapmak isteyen müşterilerin dikkat ettiği etmenlerden yüksek getiri olasılığı daha fazla vurgulanıp, yüksek risk için hem banka hem de devlet kurumlarının garantisi sağlanabilmelidir. Pratikte uygulamalara bakıldığında ise faizsizlik prensibinin tamamıyla uygulanmadığı ve bazen vadeli mevduatlar için asgari bir getiri oranı verildiği ve sağlandığı görülmektedir. (AL-SULTAN, 1999, s. 140-143)

Ayrıca, İslami bankalar, kar-zarar paylaşım esasında ötürü, herhangi bir zarar oluşması durumunda riski ve zararı geleneksel bankalardaki gibi kendi üstlenmemekte, oluşacak olan zararı müşterisiyle paylaşmaktadır. Bu da finansal ortamda gelişen krizlere karşı daha etkin bir şekilde bankanın hesaplarını denkleştirebilmesini sağlamaktadır.¹ (ERRICO, 1998, s. 23-25)

Samad (2004: 4-6) analizinde faizsiz bankacılık sisteminin kriz durumlarındaki performansını incelemiştir. Bu çalışma da göstermiştir ki bankacılık krizlerine ve ekonomideki ödeme mekanizmalarında problemlere neden olan şoklara karşı faizsiz bankacılık sistemi daha iyi cevap verebilmektedir. Öz sermaye bazlı çalışan İslami bankalar sisteminde, faiz oranlarının hiçbir şekilde dikkate alınmaması ve fonların nominal değerinin korunması önemsenmediğinden ötürü, yatırıma yönlendirilen fonların getirisini düşüren herhangi bir kriz ya da piyasa şoku bankaya yatırılan fonların da nominal değerini düşürmekte ve sistem kendisini şoklardan çok da fazla etkilenmeden yeni iktisadi koşullara göre ayarlamaktadır. Durum böyle olunca da aktiflerle pasiflerin gerçek değeri her zaman birbirine eşitlenebilmektedir.

¹ Errico ve Farahbaksh, 1998: 23-25, Khan ve Mirakhor, 1990: 356-358

3.5.1.ABD'de İslami Bankacılık ve Kriz Yaklaşımı

“Amerika Birleşik Devletleri’nde 1980’den sonra başarı ile uygulanan Venture Capital (risk sermayesi) finansman modeli faizsiz bankacılık uygulamalarına çok benzemektedir. Bu konuda yapılan çalışmalar, hem İslam dünyasında hem de Batı’da piyasa düzeninin sağlanmasının uzun bir evrim sonucu gerçekleşebileceğini ortaya koymaktadır. Bu süreçlerin ortak noktasını ise, Ortaçağ’daki iş ortaklıkları (İslam dünyasında mudarebe, Batı’da commenda) oluşturmaktadır. (ÇİZAKÇA, 1999, s. 178)

Amerika’daki Müslüman nüfusu kesin olarak bilinmemekle birlikte 3-7 milyon arasında farklı tahminler yapılmaktadır ancak Ortadoğu’dan uzak oluşu vb. sebeplerle FBF pek gelişmemiştir. (WILSON, 2007, s. 425) Amerika’daki ilk faizsiz finans kuruluşu, oradaki Müslümanlarca 1987’de kurulan *Lariba Finance House*’tır. Bu kuruluş 1987’ye kadar murabaha usulüyle konut finansmanında bulunmuş, daha sonra kendi üyelerinden gelen itiraz ve eleştiriler neticesinde, Londra Albaraka Bankasının vaktiyle uyguladığı model esas alınarak geliştirilmiş yeni bir model ortaya koymuştur. (YAHİA, 2010, s. 22)

Bu modelde, müşteri ve Banka’nın ortak olarak müşareke yoluyla aldığı konutun mülkiyeti (milku’r-rakabe) müşteriye, irtifak hakları (hakku’l-menfa’a) ödeme bitesiye kadar bankaya ait olmaktadır. Modelin en önemli farkı olarak, evin/arabanın aylık kirası, diğer uygulamalarda olduğu üzere Libor (*London Inter-Bank Offer Rate*) vb. endekslere göre değil, konutun piyasadaki gerçek kira bedeli neyse, ona göre belirlenmektedir. Ayrıca ödeme zorluğu çekenlere esneklik tanınmakta, evin piyasa değerinin üzerinde olmamasına dikkat edilmektedir. Bank of Whittier isimli bankayla da anlaşmış olan Lariba, tüm Amerikada faaliyetlerini sürdürmektedir. Global bankalardan Amerika’da faizsiz penceresi olan tek banka HSBC’dir ve New York eyaletinde faaliyetlerini yürütmektedir. Lariba ve HSBC Amanah dışında, *Devon Bank* gibi sadece belli eyaletlerde faaliyet gösteren 5-6 kuruluş daha mevcuttur. (WILSON, 2007, s. 429)

Genel olarak incelendiğinde yaşanan küresel krizin başlangıç noktası ABD ve nedeni ise faizdir. Konut fiyatlarının yükselişi sebebiyle bankaların dar gelirli aileleri yüksek faizli kredilerle ev sahibi yapma arzusu ve sonunda konut fiyatlarının düşmesi ile kredi piyasasının çökmesi krizin asıl sebeplerindendir. Krizinden İslami bankaların etkilenmemesi ABD'nin de dikkatini çekmiştir. Öyle ki Vatikan'ın kriz sonrası yaptığı açıklamada, İslami bankacılığın dayandığı etik kuralların, güven ve nakit para akışı sağlayacağını altı çizildi. Tüm dünya ülkelerinin kabul ettiği gibi ABD'de İslami bankaların krize karşı dayanıklılığı konusunda hemfikir konumdadır.

3.5.2. Avrupa'da İslami Bankacılık ve Kriz Yaklaşımı

Avrupa bankaları geleneksel yapıları içinde sundukları ürünlerle (*interest-free product*); oluşturdukları faizsiz pencerelerle (*interest-free window*) ve körfez ülkelerinde açtıkları yan kuruluşlarıyla (*subsidiary*) bu alanın gelişimine katkıda bulunmuşlardır. (AAMİR, 2010, s. 268) Her ne kadar ürün geliştirmeler daha ziyade kurumsal müşteriler ve yüksek gelirli körfez ülke vatandaşları için yapıldıysa da, uzun vadede bunlar bireysel bankacılık alanında da kullanılmaya başlanmış ve bu yönüyle sektörün geneline olumlu etkileri olmuştur. (DELORENZO, 2006, s. 6-7)

Avrupa'nın pek çok ülkesinde Müslümanlara hizmet vermek amacıyla İslami esaslara göre çalışan bankalar kurulmuştur. The Al-Baraka International Bank, 1982-93 yılları arasında murabaha temelli İslami ev finansmanı sağlamıştır. The United Bank of Kuwait/ Al Ahli United Bank 1995 yılında kurulmuştur. İcara ve murabaha temelli İslami ev finansmanı sağlamıştır. The Islamic Bank of Britain, 2004 yılında kurulmuştur. HSBC Amanah, 1998 yılında kurulmuştur. Fakat merkez ofisi Dubai'dedir. İngiltere'de FSA tarafından yetkilendirilen 3 adet İslam bankası bulunmaktadır: İngiltere İslam Bankası, Avrupa İslami Yatırım Bankası ve Orta Doğu ve Londra Bankası. Ayrıca, Citigroup, Deutsche Bank ve HSBC gibi pek çok önemli banka, bu talebi karşılamak amacıyla İslami pencereler oluşturmuşlardır. Bu pencerelerden 25'i İngiltere finans pazarlarında aktif olarak kullanılmaktadır.

Almanya

Avrupa'nın en büyük ekonomisi olan Almanya, kendi içerisinde taşıdığı Müslüman nüfusu ve Türkiye, İngiltere ve Fransa ile olan aktif ticareti sayesinde İslami finans varlıklarının gelişmesi için büyük bir potansiyel taşımaktadır. 2004 yılında Almanya federal devleti 100 milyon euro tutarında 5 yıl vadeli Mudaraba Sukuk yoluyla ilk ihracını gerçekleştirmiştir. 2012 yılında ise Deutsche Bank tarafından 30 milyon USD tutarında 5 yıl vadeli bir sukuk ihracı daha gerçekleştirmiştir. (ÇANAKÇI, 2014, s. 51)

Avusturya

İslam dünyasında ve özellikle Türkiye'de 'İrkçılığın Başkenti Avusturya' olarak gündeme gelen Avusturya Hükümeti İslami Kurum ve Kuruluşlara karşı yürüttüğü çalışmalarla antipatileri üzerine çekse de ERSTE Bank, BAWAG gibi Avusturya Bankalarının 'Ethical Banking' terimlerinin önemini yalanlayamadığı ve hatta BAWAG desteklenmesi gerektiğini kabullenmişlerdir. BAWAG biraz daha risk'e girmiş olup, verimsiz bir fon olmasına rağmen 'İslami Fon' oluşturmuş olup, ırkçı siyasi polemigi üzerine çekmiştir. Fon'un verimsizliği de, üzerine yüklenen siyasi baskıdan kurtulmak için Bank'nın bu Fon'a prim vermemesinden ileri gelmektedir. Hal böyle olunca da, yarım Milyon'un üzerinde tahmin edilen Avusturya Müslümanları hala olası yatırımlarında atalarının memleketleri Bosna Hersek, Türkiye, Arnavutluk ve diğer Ülkelerinde birikimlerini yatırım olarak kullanmayı tercih ediyorlar.

Avusturya'nın bu siyasi tutumu telafi edilemez ciddi bir hata olup plüralist dünya verilerine uyum sağlaması ve hatta İngiltere gibi Ekonomik büyümeye bakması gerekir. Bunu da ancak kendi Müslüman tebaasına 'yetim' muamelesinden vazgeçip onları da kendi vatandaşı olduğunu benimsemeli ve yasal düzenlemelerde bu gerçeğini en iyi şekilde menfaati doğrultusunda değerlendirmelidir.

Fransa

İslami finansın Fransa’da gelişmesi için 2007 ve 2008 yılında yapılan yasal ve vergisel düzenlemelerle birlikte Şeriat uyumlu yatırım fonları ve çeşitli sukuk yöntemleri ile (murabaha, mudaraba ve istisna) ihraç edilmeye başlanmıştır. Bununla birlikte Paris şehrinde 1993 yılında kurulmuş olan Paris Europlace bünyesinde, İslami finans enstrümanlarının ülkeye çekilmesi ve Fransa’da teşvik edilmesi noktasında İslami finans komisyonu kurulmuştur. Fransa da toplam varlıkları 147.2 milyon dolara ulaşan şeriat uyumlu fonlar bulunmaktadır. Bu fonlar, Para piyasasında %47, öz sermaye varlıklar arasında ise %53 olarak bölünmüş durumdadır. Sukuk ihracına baktığımızda ise 2012 yılında özel sektör tarafından 1 adet 617.820 bin Euro tutarında 5 yıl vadeli ihraç gerçekleştirmiştir. (ÇANAKÇI, 2014, s. 51)

İngiltere

Batı dünyasının en gelişmiş İslami finansal pazarlarından birine sahip olan İngiltere, hızlı bir şekilde Şeriat kurallarına uyumlu bir şekilde Batı’da ilk olarak İslami bankacılığı kurup, geliştiren konumundadır. Özellikle Londra da İslami ürünler sunan büyük uluslararası firmalar ile Ortadoğu’nun en büyük bankaları burada önemli bir finans merkezi konumunu getirmiştir. Örneğin Londra Metal Borsası murabaha yöntemine dayalı mevduat toplama ilkesi ile hareket etmektedir. Bununla birlikte İngiltere de İslami Finans faaliyetleri 1980 yılında başlamış 1990 yıllarda ise Körfez işbirliği konseyi ülkelerden gelen şirketlerle beraber Mudaraba yöntemine dayalı (varlığa dayalı finansman modeli) finansman imkânı geliştirilerek, Sukuklar ihraç edilmeye başlanmıştır. Bu model ile yaşanan çifte vergilendirme sorununun ortaya çıkması ve arkasından bu sorunun giderilmesi ile 2004 yılında İslami finansmana talep artmaya başlanmıştır. (ÇANAKÇI, 2014, s. 53) Nitekim Avusturya dâhil Avrupa’nın da gözü

İngiliz İslami Bankaların üzerindedir ve İngiltere diğer Avrupa Ülkeleri için örnek teşkil etmektedir.

İrlanda

İrlanda dünya çapında 50'den fazla fon hizmeti sağlayan bir ülkedir. Ülkede 11.000'in üzerinde işletmelerin profesyonel olarak desteklendiği bu fonlar geniş bir alana yayılmıştır. Bu fonlarla işletmeler arasında 2010 yılından bugüne kadar yaklaşık 180 trilyon değerinde varlık yönetilmiştir. Ayrıca Ortadoğu pazarı haricinde İrlanda da İslami fon pazarının %20 'si büyüklüğünde fonlar yönetilmektedir. İslami finansın gelişimi için diğer Avrupa ülkelerinde olduğu gibi İrlanda Finansal Düzenleme Kurumu Şeriat uyumlu yatırım fonlarının kurulması için özel bir ekip kurmuştur. İrlanda İslami fonları destekleyen vergi rejimi, Avrupa pazarına kolay erişim, yetenekli işgücü, yatırımcı dostu transfer fiyatlandırması rejimi gibi düzenlemelerle şeriat uyumlu fonları geliştirme çabası devam etmektedir. İrlanda da bulunan İslami fonların %63.8'i Küresel coğrafya içerisinde bulunmakta, %23.4'ü A.B.D. içerisinde, %6.4 MENA (Orta Doğu ve Kuzey Afrika ülkeleri), %4.3'ü Asya Pasifik, %2.1'i ise Avrupa ülkelerini içermektedir. (ÇANAKÇI, 2014, s. 52)

İtalya

Avrupa'nın en hızlı gelişen pazarlarından biri olan İtalya, İslami finansın gelişmesi için çeşitli düzenlemeler yapmakla birlikte İtalya Bankalar birliği tarafından da çeşitli komisyonlar kurularak araştırmalar yapmaktadır. Şeriat uyumlu fonların geliştirilmesi adına SIMEST (Kamu ve özel sektör tarafından kurulmuş, İtalyan işletmelerinin

yurtdışında ki yatırımlarını geliştiren ve destekleyen kuruluş) tarafından başlatılan bir hazırlık ile “Akdeniz Ortaklığı fonu” altında Arap bankalar birliği ve Arap hükümetleri tarafından desteklenen bir çalışma içerisinde. İtalya da 2015 yılına kadar tahmini edilen şeriat uyumlu İslami fonların büyüklüğü 218.6 milyon dolar, İslami perakende bankacılık mevduatları ise 5.8 milyar dolardır. 2050 yılı için öngörülen büyüklükler İslami fonlar için 1.2 milyar dolar, İslami bankacılık mevduatları ise 33.4 milyar Dolar’dır. (ÇANAKÇI, 2014, s. 51)

3.5.3. Arap Ülkelerinde İslami Bankacılık ve Kriz Yaklaşımı

İslam ekonomilerine faizsiz bankaların girişi ticaretin Müslüman ülkelerde ciddi anlamda büyümesi sonucu olmuştur. Faizsiz bankacılığın dünyada önde gelen kuruluşlarına bakıldığında öncelikle İran ve Sudi Arabistan merkezli olanlar karşımıza çıkmaktadır. “Bu bölgede faaliyet gösteren başlıca İslam bankalarını şu şekilde sıralayabiliriz: Kuveyt Finans Kurumu (Kuveyt), Mısır Faisal İslam Bankası (Kahire), Ürdün İslam Bankası (Ürdün), Dubai İslam Bankası (Dubai), Katar İslam Bankası (Katar), Dar-Al Maal Al-İslami (Nassav), Al Baraka İslam Bankası (Bahreyn), Bahreyn İslam Bankası (Bahreyn), Bahreyn Faisal İslam Bankası (Bahreyn), Bahreyn İslam Yatırım Bankası (Bahreyn), Sudan Faisal İslam Bankası (Hartum).” (KIRLI, 2004)

Arap ülkelerinde belli başlı ülkeler düzeyinde faizsiz bankacılığın gelişimi ise şu şekildedir:

Mısır

Faizsiz bankaların Mısır ekonomisine ilk girişi 1963 yılında Mit. Gam’da Mit- Gam Yerel Tasarruf bankasının kuruluşuyla olmuştur. Şer’i kurallara göre belirlenen bankanın

faaliyetlerini mevduat hesabı, kredi hesabı, Öz sermaye iştiraki, direk, yatırımlar ve sosyal hizmet oluşturmaktaydı. (ASKHER, 1990, pp. 59-61)

“Mısır’da ikinci faizsiz banka Kahire’de hükümete bağlı olarak 1972 yılında Nasser Sosyal Bankası adıyla kurulmuştur. Bu banka kuruluş amacı olarak sosyal güvenlik sistemini geliştirmek için sosyal sigorta ve kredisi, üretim kredisi, direkt yatırım, sosyal yardımlar ve İslami prensiplere uygun mevduat kabulü gibi işlemler yapmıştır. 1980 yılında, İslami Yatırım ve Kalkınma Bankası (IIBID) faaliyete geçmiştir. Mısır’da bunlara ek olarak 1920 yılından beri faaliyet gösteren Mısır Bankası, 1980 yılından sonra klasik bankacılık işlevlerinin yanı sıra İslam Bankacılığı tarzında faaliyetlere de başlamıştır.” (UÇAR, 1993, s. 47)

Mısır’da Sanhuri tarafından yapılan çalışmaların bir sonucu olarak, belli bir oranı asmamak kaydıyla faize izin verilmekle birlikte, faizsiz bankacılık ve geleneksel bankacılık bir arada yürütülmektedir. Geleneksel faizli bankacılığa bir alternatif olarak gelişen faizsiz bankacılık, Mısır’ın finansal sisteminde önemli bir rol üstlenmektedir.

1977 yılında Mısır-Suudi Arabistan ortaklığında kurulan Mısır Faisal Bankası ve daha sonraki yıllarda tamamıyla Mısırlılara ait olan Uluslararası Yatırım Bankasıdır. Bu iki büyük faizsiz banka Mısır bankacılık sisteminde önemli rol oynamaktadır. Bu bankalar, toplam mevduatın %17’sine sahiptir. (TKBB, 2005)

Suudi Arabistan

1980 yılından sonra faizsiz bankacılığa izin verilen Suudi Arabistan, bu faaliyetlerin uygulanmaya konulmasında önemli rol almıştır. Dünyanın çeşitli yerlerinde faizsiz bankacılığın kurulmasında Suudi Arabistan’ın önde gelen devlet- ve iş adamlarının çok büyük katkıları olmuştur. (UÇAR, 1993) Birçok Arap ülkesinin aksine, Suudi Arabistan’ın bir medeni kanunu yoktur. Suudi yetkililerce Şeriat kanun olarak

yorumlanmaktadır. Suudi yetkililer ve âlimler çok muhafazakâr bir Riba görüşüne sahiptirler bu nedenle bütün faizler yasaklanmıştır. Ancak Suudi Bankalar kredi kapsamında bulunan hizmetler için, komisyon ihdas etmişlerdir. (ALTAN, 1998, s. 173)

2002'de faizsiz bankalar arasında toplam aktifin en büyük payına (yüzde 20'den fazlasına) yani, yaklaşık 136 milyar dolar aktife sahip olan bu ülkede, çok güçlü üç faizsiz finans kurumu faaliyet göstermektedir. Dar Al Mal Al İslami Grup, Dallah Al Baraka ve Al Rajhi Bankacılık. Bu kuruluşlar, birçok ülkede hizmet sunarak faizsiz bankacılık ürün ve hizmetlerini geniş kitlelere ulaştırmaktadırlar. Suudi Arabistan'da hiçbir faizsiz bankacılık kuruluşu, "banka" olarak varlığını sürdürmediği halde, sadece özel bir durumu bulunan Al Rajhi banka olarak isimlendirilmektedir. Dallah Al-Baraka Grubu, faizsiz bankacılığın gelişmesi için gerçekleştirdiği araştırmalarıyla dikkat çekmektedir. 40'dan fazla ülkede faaliyet gösteren Al Baraka, dünyanın en önde gelen faizsiz finans kuruluşlarından biridir. Dar al-Mal al-İslami Grubu'nun ise 3,5 milyar dolar toplam varlığı olduğu ileri sürülmektedir. (TKBB, 2005)

Ürdün

İslam bankacılığının tarihi Ürdün'de çok eskiye dayanmaz. Ürdün de ilk İslam bankası 1979 yılında Ürdün Yatırım ve Finansman Bankası adıyla kurulmuştur.

Bankanın amacı Ürdün halkının ekonomik ve sosyal ihtiyaçlarını bankacılık, finansman ve yatırım alanlarında hizmet vererek karşılamaktır. Banka hızlı bir büyüme göstermiştir ve büyümesi devam etmektedir. Ürdün'de kurulan diğer bir İslami banka ise İslami Yatırım Ortaklığıdır. Bu bankanın kuruluş sermayesinin %15'i Kuveytlilerden sağlanmıştır. (UÇAR, 1993, s. 51-52)

Bahreyn

Oldukça küçük bir ülke olmasına rağmen, 1970’lerdeki petrol fiyatlarındaki artış Bahreyn’e önemli avantajlar sağlamış ve ekonomisi hızla canlanmaya başlamıştır. Bahreyn ekonomisindeki bu iyileşmede kuskusuz, yabancı sermayenin teşvik edilmesi ve kıyı bankacılığının geliştirilmesi de önemli katkılarda bulunmuştur. Bahreyn’de yabancı sermayenin büyük ölçüde teşvik görmesi ve yabancı azınlıklara mülkiyet ve serbesti hakkı tanınması kıyı bankacılığı gelişme ve genişlemesine katkıda bulunmuştur. Ülkede İslami Bankacılık alanında faaliyette bulunan kuruluşlar Bahreyn İslam Bankası ve Bahreyn İslam Yatırım şirkettir. (AKIN, 1986, s. 259)

İran

İran Anayasası’nın 4.maddesinde; bütün yasal düzenlemeler, İslami standartlar çerçevesinde belirlenmiştir. İran parlamentosunun 1983’te çıkardığı faizsiz Bankacılık yasası da faizleri ve faize dayalı bankacılığın bütün dallarını yasaklamıştır. Böylece, faizsiz bankacılık İran’da zorunlu hale gelmiştir. (MİRAKHOR, 1988, s. 91-100)

İran İslami Finansın en büyük merkezlerinden birisidir. Ülkede bankacılık sektörünün tamamı İslami Finans kurallarına göre yapılandırılmıştır. İran’da 2011 yılı itibariyle bankacılık sektörünün yaklaşık 390 milyar dolar büyüklüğe sahip olduğu tahmin edilmektedir. Bu rakam dünyadaki toplam İslami Finans varlıklarının %4’ünün İran’da bulunduğunu göstermektedir.¹³ Ülke bu büyüklüğe paralel olarak en büyük İslami Bankalara ev sahipliği yapmaktadır. “Bank Melli İran”, “Bank Mellat” ve “Bank Sederat

İran” başta olmak üzere dünyadaki en büyük on İslami Bankadan yedisi İran’da faaliyet göstermektedir. (TKBB, 2005)

Kuveyt

Kuveyt, kişi başına düşen milli gelirin yüksek olduğu ve ödemeler bilançosunun fazla verdiği zengin bir ülkedir. (AKIN, 1986, s. 261) 1977 yılında Kuveyt Finance House’un kuruluşu ile ülkede İslami bankacılığın temelleri atılmıştır. 2010 yılı itibariyle 155 milyar Dolar bankacılık hacmine sahip Kuveyt’te yaklaşık 500 milyar dolarlık İslami bankacılık varlığı bulunmaktadır.

Sudan

1980 yılına kadar ödemeler bilançosu sürekli açık veren Sudan, bu tarihten birkaç yıl önce ulusal parasını devalüe etmiş ve bu açığı kapamaya çalışmıştır. Bu açığın kapatılmasında önemli işlevler üstlenen bankacılık sektöründe ise, 1975 yılında kurulan Faisal İslam Bankası’ndan sonra 1980’de kurulan el-Todaman İslam Bankası yatırımlara öncülük etmeye çalışmış ancak, faizsiz bankacılık alanında esas dönüşüm 1984 yılında gerçekleştirilmiştir. Hükümetin tavsiyesi ve desteğiyle bu yıldan itibaren birçok faizsiz banka faaliyete geçmiştir. Bunlar Batı Sudan Bankası, Sudanlılar İslam Bankası ve sermayesi devlete ait olan İslam Kalkınma ve İşbirliği Bankası ve Al-Baraka Investment Bank olarak sıralanabilir. (AKIN, 1986, s. 265)

Kriz dönemlerinde diğer ülkeler krizden yüksek oranda etkilenirken, İslami bankacılık uygulamalarında faiz döngüsü yerine faizsiz net yatırım uygulamaları

sayesinde İslam ülkeleri krizin yıpratıcı etkilerinden hemen hemen hiç hasar almadan kurtulmuştur.

3.5.4.Türkiye'de İslami Bankacılık ve Kriz Yaklaşımı

Türkiye, 1975 yılında İslam Kalkınma Bankası'nın kurucu üyeleri arasında yer almıştır. 1984 yılında sermaye payını artırarak bu kuruluşun en büyük ortaklarından biri haline gelen Türkiye, İslam Kalkınma Bankası Yönetim Kurulu'nda sürekli üye bulundurma hakkını elde etmiştir. Böylece Türkiye, 56 İslam ülkesi arasında iktisadi işbirliği programlarının gerçekleştirilmesinde, dış ticaretin artısında, altyapı yatırımlarının desteklenmesinde, özel sektörün teşvik edilmesinde ve çeşitli finansman tekniklerinin geliştirilmesinde büyük rol oynayan, işlem hacmi 30 milyar dolara ulaşan ve dünyanın önde gelen finans kuruluşlarından biri olarak bilinen İslam Kalkınma Bankası bünyesindeki etkinliğini artırma imkânı elde etmiştir. (BEREKET, 2003, s. 61)

Türkiye'nin bugünkü ismiyle katılım bankacılığı olarak ifade edilen bankacılık modeli ile tanışması, kapalı ekonomiden dışa açık piyasa ekonomisine geçişin yaşandığı 1980'li yıllarda, uluslararası piyasalara uyum sağlama sürecinde olmuştur. (ÖZCAN, 2000, s. 9)

Türkiye'de faaliyet gösteren İslami bankalar dört tanedir:

- Kuveyt Türk Katılım Bankası; Toplam şube sayısı: 141'dir.
- Al Baraka Katılım Bankası; Toplam şube sayısı: 109'dur.
- Bank Asya Katılım Bankası; Toplam şube sayısı: 175'tir.
- Türkiye Finans Katılım Bankası; Toplam şube sayısı: 182'dir.

Türkiye'de de reel sektör ve katılım bankalarının ilişkileri değerlendirildiğinde, islami bankalarının reel sektörle iç içe olduğu görülür. Çünkü bu kurumlar için başka bir finansal

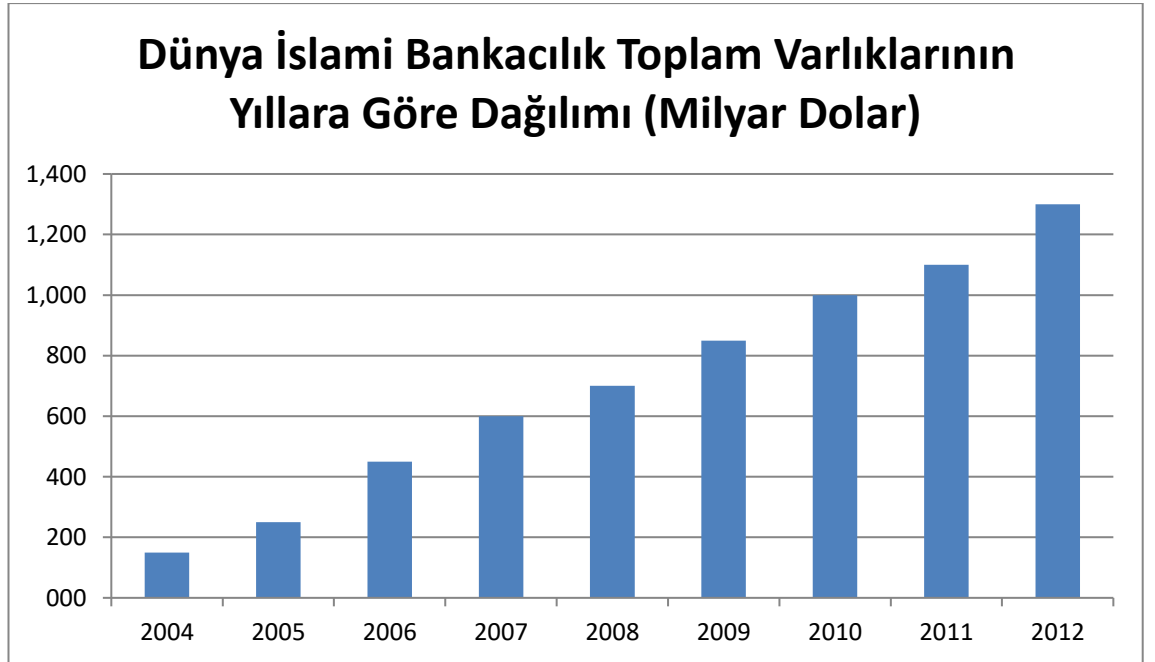
enstrüman tercihi yoktur. Katılım bankalarının faaliyet esasları veya misyonları, ağırlıklı olarak reel sektörün, ticaretin, sanayinin, hizmetler sektörü gibi değişik sektörlerin finansmanının temin edilmesidir. Geçmiş yirmi yıllık periyotta bankacılığın topladığı kaynakları krediye dönüştürme oranı, yani reel sektörü fonlama oranı ortalama yüzde 45’lerde kalırken, İslami bankalarda bu oranın ortalama yüzde 85’e ulaştığının da altını çizmek gerekir. Merkez Bankası’na yatırılan munzam karşılıklar ve elde tutulan likitler dışında toplanan kaynakların tamamına yakını reel sektöre kullanılmaktadır. Ve yine katılım bankaları YTL olarak topladıkları fonları YTL olarak, Döviz olarak topladıkları fonları ise Döviz olarak kullanılmaktadır. Bu nedenle kur riski de İslami bankalar için daha azdır. (TOK, 2009, s. 126) Türkiye’deki İslami finans sektörü toplam bankacılık sektörü aktifleri içindeki 2003 yılında %9,7 olan payını 2008 yılında %15,7 oranına yükseltmiştir.

4. İSLAMİ BANKALARIN KÜRESEL PİYASALARDAKİ YERİ

4.1. İslami Bankaların Konvansiyonel Bankalarla Karşılaştırılması

Bankalar tüm ülke ekonomileri için çok önemlidir ve ülke ekonomilerine büyük katkıları mevcuttur. Bankacılık sistemi sağlam olan ekonomiler daha sağlıklı bir yapıdadır. 2007 yılında Amerika Birleşik Devletlerinde başlayan kriz 2008 yılından itibaren tüm dünyada etkili olmaya başlamıştır. Bu küresel krizin etkisiyle tüm dünyada İslami bankalara verilen önem artmıştır. İslami bankalar, son dönemde hızlı bir şekilde büyümeye başlamıştır. 2008 yılının sonunda İslami bankalar 50 den fazla ülkede yaklaşık 300 kuruluş olarak faaliyette bulunmaya ve 951 milyon dolar fonu yönetmeye başlamışlardır. (HANİF, 2011, s. 166)

Şekil 3: Dünya İslami Bankacılık Toplam Varlıklarının Yıllara Göre Dağılımı

Kaynak: IFSB Islamic Finansal Services

İslami bankalar ve konvansiyonel bankaları birbirinden ayıran özellikler şu şekilde sıralanabilir;

- İslami bankaların fon toplarken ya da fon kullandırırken faiz yerine mudaraha yöntemi esasına göre faaliyet göstermektedir.
- Klasik bankacılık sisteminde “güven” konusu, teminat ve ipotekle çözümlenirken, faizsiz bankacılık sisteminde böyle maddi bir güvence söz konusu değildir. Burada teminat, ortak olunan projenin kendisidir. Bir bakıma onun realize edilebilirliği. (ULUDAĞ, 1992, s. 447)
- Faizli uygulamalarda iki tarafında belirlediği vade ve farkın aynı vadede ödeneceği esasına dayanır. Faizsiz çalışma esasında ise ticari bir faaliyette kullanılan anaparanın elde ettiği karın vadesi geldiğinde, anlaşılan kar oranı üzerinden taraflara dağıtılmasıdır.
- Klasik bankacılığın tersine İslam bankacılığında belli kriterler altında karşılıksız borç/karz-ı hasen verilir. (ULUDAĞ, 1992, s. 448)
- Klasik bankalar geciken faiz oranını belirtilenin üzerinde tahsil ederken İslami bankalar gecikme için temerrüt faizi uygulamamaktadır.
- Klasik bankalar kredi sistemine, faizsiz finans kurumları ise ortaklık sistemine göre çalışırlar. (KAHF, 2003, s. 127)
- İslami bankalarda özel cari hesaplarda toplanan fonların herhangi bir maliyeti yoktur, klasik bankalarda, fon kaynaklarının tamamının bankaya maliyeti vardır.
- İslami bankalar, İslam iktisadi sistemini (genel hatlarıyla) esas alarak faaliyet gösterirler. Klasik bankalar, kapitalist iktisat sistemini esas alarak faaliyet gösterirler.

- İslami bankalarının kredi kullandırmada dikkat ettikleri en önemli faktör; finansmanın şirkete değil, değerlendirilen projeye yapılmasıdır, klasik bankalarda kredinin açılmasında bankaya karşı verilen teminat ön planda tutulur.
- İslami bankalar, klasik bankalar ile karşılaştırıldığında kullanılan finansal enstrüman açısından dezavantajlıdırlar. Çünkü bu kuruluşların çalışma sistemleri bazı enstrümanların kullanımına uygun olmayabilir Örneğin; tahvil ihracı gibi. Bankalar, yeni geliştirilen enstrüman eğer karlı ise, bu enstrümanı herhangi bir kısıtlamaya gidilmeksizin kullanabilirler. (ÖZULUCAN, s. 89)
- Kayıt dışı ekonominin mutlak önlenmesi nedeniyle, yapılan her işlem devletin vergi gelirlerini artırmaktadır. Klasik Bankalarda, Kredi teminat esasına göre verildiği için, işlemlerin ne kadarının kayıt altında olduğu kontrol edilemez. Kullanılan kredinin ne kadarının yatırım amaçlı ne kadarının tüketim amaçlı kullanıldığı kesin olarak kontrol edilemez.

Geleneksel bankacılıkta kullanılan hemen her enstrümana karşılık bir faizsiz alternatif üretilmiştir.

Tablo 2: Geleneksel Bankacılık Enstrümanları ve Faizsiz Bankacılık Alternatifleri (DARÇIN, 2007, s. 25)

Geleneksel Bankacılık Uygulamaları	Faizsiz Bankacılık Çözümleri	Akit türü	Vade
Senet İhracı	Borç Vesika Sertifikaları	Bey'bi Semen veya Muşaraka	Orta/ Uzun
Makina-Ekipman Sertifikaları	Kiralama Sertifikaları	İcare	Orta/ Uzun
Bonolar	Mudaraba Sertifikaları	Mudaraba	Kısa/Orta/ Uzun
Zero-Kupon Bonoları	İslami Borç Senetleri	Bey'bi Semen Acil	Orta/ Uzun
İpotekli senetler	İslami Borç Senetleri	Bey'bi Semen Acil	Orta/ Uzun

Factoring	Muşaraka	Muşaraka	Kısa
Banka Bonoları	Faizsiz Bono ve Tahliller	Muşaraka	Kısa
Tercihli Hisse Senetleri	Tercihli Muşaraka Hisseleri	Muşaraka	Orta/ Uzun

Geçmiş kriz dönemlerinde görüldü ki klasik bankalar kullandıkları kredileri geri çağırabilmekte ve/veya çalışma koşullarını cari faiz haddine çekebilmektedir. Bu durumda yatırımcılar ya nakit sıkıntısı içerisine ya da ağır bir faiz borcu altına girmektedir. Oysa faizsiz bankalar topladıkları fonların vadesine orantılı olarak fon kullandıkları için likidite sıkıntısı ile daha az karşılaşmaktadır. Böylelikle reel sektöre verdiği fonu vadesinden önce geri çağırmamakta ve yatırımcıya yaptığı fonlama için ek maliyet yüklememektedir. Faizsiz bankalar; topladıkları fonların, döviz kısmını yine döviz veya dövizde endeksli olarak kullandıkları yani açık pozisyon vermeyip toplanan para cinsinden kullandıkları için kur riski de taşımamaktadırlar. (ESKİCİ, 2007, s. 87)

Konvansiyonel bankacılık kapsamında krizden en çok etkilenenler, küresel bankalardır. Bu bankalar ticari ve yatırım bankacılığı faaliyetlerini aynı anda yönlendiren bankalardır. Küresel bankacılık açısından krizin başlangıcı, Bearn Stearns'in yapılandırılmış finansal ürünlerinden meydana gelen iki fonun çöktüğü haberidir. Ardından diğer büyük bankaların yapılandırılmış finansal araçlardan (Structured Investment Vehicles – SIV's) oluşturduğu iki fonun çöktüğü haberi, küresel bankacılıktaki finansal çözülmenin de başladığını gösterdi. (YILDIRAN, 2011, s. 107)

İslami bankaların yatırım bankacılığı hizmetleri pazarlarında ve sermaye pazarları faaliyetinde sınırlı mevcudiyetleri yanında İslami fonlar, fon yöneticileri tarafından gelişmede öncelikli alanlardan biri olarak kabul edilmektedir. Körfez ülkelerindeki yatırım bankacılığı hacmi 210 milyar USD'ye ulaşmasına rağmen 2006'dan 2008'e kadar olan dönemde Sendikasyonu kredilerinde, sahiplik ve konsorsiyum anlaşmalarında mücadele eden ilk 10 şirket arasında hiç bir İslami banka bulunmamaktadır. (HEMEZANİ, 2009)

Faizsiz finans sektörü, kriz döneminde konvansiyonel finans sektörüne göre daha az etkilenmiştir. Sukuk (tahvil) piyasası ve bazı finans kurumları dışında krizden etkilenme seviyesi düşük kalmıştır. Sukuk piyasasında 2009 yılında 20 milyar dolarlık yeni ihraç yapılmıştır. (YILDIRAN, 2011, s. 111) Öyle ki, aktiflerinin büyüme oranı açısından geleneksel bankaların üzerinde olan İslami bankaların başarısı ile birlikte baş pazarlardaki İslami bankacılık hizmetleri nüfuzu artmıştır. İslami bankalar 2008 yılında geleneksel bankalara üstünlük sağladığı başarılı aktif büyüme oranlarını sürdürdü. Aynı yıl içinde bankacılık sektörü %11 oranında büyüme kaydederken Ürdün ve Kuveyt'teki İslami bankaların aktifleri %15 oranında bir büyüme gösterdi. (KAHF, 2003, s. 129)

Tablo 3: Konvansiyonel ve faizsiz Bankacılığın Karşılaştırılması

Konvansiyonel	Faizsiz
Bankalar ve finansal kurumlar konut kredilerinde yüksek fonlara sahiptir.	Gevşek risk yönetimi araçlarıyla konut kredilerine bağlanmıştır
Ödünçler Teminatlı Kredi Türevleri (CDO) ve Konut Kredilerine Bağlı Menkul Kıymetler(MBS) olarak sınıflandırılmıştır.	Ödünçler Sukuk şeklinde tahvillere bağlanmıştır.
Derecelendirme firmaları teminatlı kredilerin risklerini olduğundan farklı sınıflandırmıştır.	Faizsiz ürünlerin derecelendirmesi güçtür.
Yatırımcılar, konvansiyonel bankaların Çıkardığı spekülasyon menkul kıymetlere yatırım yapmıştır.	Yatırımcılar menkul kıymetleri satın alacaktır.
Kredi Temerrüt Swapları (CDS) kredi riski korunmak amacıyla satın alınmıştır.	Yatırımcılar geri ödemeli SWAP olarak sukuk takası yapabilir.
CDS ihracıyla temerrüt riski üstlenilmiştir.	SWAP işlemi gerçekleştikten sonra Sukuk riski ortaya çıkmaktadır

Kaynak: (YILDIRAN, 2011, s. 112)

Finansal krizin olumsuz etkilerini minimize etmek ve konvansiyonel finansın zayıflıklarını ortadan kaldırma hususunda faizsiz sistemin önemli bir rol oynayabileceği

de iddia edilmektedir. Özellikle son yaşanan krizde konvansiyonel finansın olumsuz etkilediği güven (kredibilite) ve kurum imajı gibi unsurların, faizsiz finans sisteminin ortaya koyduğu ilkeler çerçevesinde çözüm üretilebileceği de öne sürülmektedir. Hatta bu krizin yol açtığı sorunların tedavi edilmesinde rol oynayacağı da iddialardan birisidir. (YILDIRAN, 2011, s. 111)

4.2. Uluslararası İslami Bankacılık Örgütleri

İslami bankaların global çapta varlık hacminin artmasına sebep, bazı destekleyici kurumların ortaya çıkmasıyla gerçekleşmiştir. Bu kurumların amaçları İslami bankacılığın tanınmasını sağlamak, ar-ge faaliyetlerini yürütmek, uluslararası düzeyde standartlar geliştirmek suretiyle sistemin sağlamlığını artırmaktır. Uluslararası İslami finans kurumlarının en önemlileri hakkında bilgi vermek gerekirse;

İslam Kalkınma Bankası (IDB - Islamic Development Bank)

İslam Konferansı Örgütüne üye olan yedi ülke tarafından, geri kalmış İslam ülkelerini kalkındırmak amacıyla 7 Aralık 1973'te, tamamı İslam Konferansı Örgütü'ne üye 7 ülke tarafından, geri kalmış İslam ülkelerini Cidde'de kurulmuştur. Başkanlığını Dr. Ahmad Mohamed Ali Al MADANI yürütmektedir. İslam Konferansı Teşkilatı üyesi ülkeler arasında ticaretin arttırılması bankanın stratejik amaçları arasında olup bunun için finansman imkânları sağlamaktadır. IDB'ye Türkiye, Mısır, İran, Kuveyt, Libya, Suudi Arabistan ve Birleşik Arap Emirlikleri de dâhil olmak üzere 56 üye ülke bulunmaktadır. Üyelik için temel koşul, aday ülkenin Bankaya sermaye katkısı yapması ve İslam İşbirliği Örgütüne üye olmasıdır. (<http://www.isdb.org>)

***İslam Ülkeleri İstatistiksel, Ekonomik ve Sosyal Araştırma ve Eğitim Merkezi
(SESRIC-Statistical, Economic and Social Research and Training Centre for Islamic
Countries)***

İslam Konferansı Örgütünün Ankara'da 1978 yılında açılan şubesidir. Kuruluş amacı, üye ülkeler hakkında sosyo-ekonomik istatistiksel bilgileri derleyip, düzenlemek ve kullanıma sunmak; üye ülkeler arasında teknik ve ekonomik işbirliğini başlatacak ve geliştirecek çalışmalarda bulunmak; üye ülkelerin gereksinim duyduğu konularda seminer ve eğitim programları düzenlemektir.(<http://www.sesric.org/index-tr.php>)

***İslami Finans Kurumları için Muhasebe ve Denetim Örgütü (AAOIFI- The
Accounting and Auditing Organization for Islamic Financial Institutions)***

1991 yılında Bahreyn'de kurulan İslami Finans Kurumları için Muhasebe ve Denetim Örgütü (AAOIFI), İslami finans kurumları ve sektörü için muhasebe, denetim, yönetim, etik ve Şeriat standartları hazırlayan ve kar amacı gütmeyen uluslararası bir kurumdur. AAOIFI'nın amacı, İslami finans kurumları ile ilgili muhasebe ve denetim hükümleri oluşturmaktır. (<http://www.aaoifi.com/>)

İslami Finansal Hizmetler Kurulu (IFSB- The Islamic Financial Services Board):

2003 yılında Malezya'da faaliyetlerine başlayan İslami Finansal Hizmetler Kurulu, İslami finans sektörünün istikrarını ve derinliğini artırmak ve bu faaliyetlere destek olmak amacıyla küresel sağduyulu standartlar ve yol gösterici ilkeler yayınlamaktadır. (<http://www.ifsb.org>)

Uluslararası İslami Dereceleme Kurumu (IIRA-The International Islamic Rating Agency)

2005 yılında Bahreyn’de faaliyetlerine başlayan Uluslararası İslami Dereceleme Kurumu, çoğunlukla İslam ülkelerinin içinde bulunduğu bankacılık ve sermaye piyasasına dereceleme yelpazesi sunan tek kurumdur. Gerçekleştirdiği dereceleme süreci, analitik bir uzmanlık düzeyi ile sermaye piyasası ve özellikle İslami finans enstrümanlarının tam dizisini içine almaktadır. (<http://www.iirating.com>)

İslami Araştırmalar ve Eğitim Merkezi (IRTI-Islamic Research and Training Institution)

1981 yılında Suudi Arabistan’da kurulan IRTI, üye ülkelerin ekonomik kalkınmasına yardımcı olmak amacıyla dinamik ve kapsamlı bir İslami finans sektörü geliştirilmesine öncülük etmeyi kendisine misyon edinen İslam Kalkınma Bankasının bir iştirakidir. İslami finans sistemini bilen ve uygulayan insan kaynaklarının yetiştirilmesi amaçlanmaktadır. (<http://www.irti.org>)

Uluslararası İslami Finans Piyasası (IIFM - The International Islamic Financial Market)

IIFM, 2002 yılında Malezya’da, Bahreyn Merkez Bankası, İslam Kalkınma Bankası, Brunei Darussalam Maliye Bakanlığı, Endonezya Bankası, Sudan Bankası, Pakistan Devlet Bankası ve “Labuan Finansal Hizmetler Otoritesi”nin ortak çabaları ile kurulmuştur. IIFM, hedeflerini; sektörün ihtiyaç duyduğu ürün ve dokümanların standardizasyonunu sağlamak; düzenleyici otoriteler, finansal kurumlar, hukuk firmaları, borsalar, sektör birlikleri, altyapı hizmetleri sunan kurumlar ve bu sektörle ilgili diğer tüm

kurumlar için küresel bir platform oluşturmak; İslam hukuku danışma panelleri oluşturmak şeklinde sıralamaktadır. (<http://www.iifm.net>)

Uluslararası İslami Likidite Yönetimi Şirketi (IILM – International Islamic Liquidity Management Corporation)

IILM 2010 yılında Malezya’da, Türkiye, Birleşik Arap Emirlikleri, Malezya, Katar, Kuveyt, Nijerya, Marityus, Lüksemburg, Endonezya’dan oluşan 9 ülkenin merkez bankaları / para otoriteleri ve İslam Kalkınma Bankası tarafından ortaklaşa kurulmuştur. IILM, İslami finans hizmetleri veren kurumlar arasında sınır-ötesi likidite yönetimini kolaylaştırmak amacıyla farklı İslami likidite araçlarını sunmayı amaçlamaktadır (<http://www.iilm.com/>).

Uluslararası İslami Fıkıh Akademisi (IIFA – International Islamic Fiqh Academy)

1988 yılında Cidde’de kurulmuştur. İleri düzey İslami araştırmaların yapıldığı bir akademidir (<http://www.fiqhacademy.org.sa>).

4.3. İslami Bankalar ve Finansal İstikrar

Bugün İslami finans varlıkları, küresel finans varlıklarının %1’ine tekabül etmektedir. 2000 yılından bu yana İslami finans sektörü istikrarlı bir büyüme göstermektedir ve bu büyümenin devam edeceği tahmin edilmektedir.

İslami araçların, ilginç ve belki de sosyal olarak daha kabul edilebilir bir finans profili sunmasının yanı sıra Müslüman nüfusu arttıkça, refah seviyeleri yükseldikçe ve sektör tüketiciler için bir noktada birleştikçe dünya çapındaki İslami bankacılık algısı da iyileşmektedir. Birçok gelişmekte olan merkez, önümüzdeki on yıl içinde rekabet ve işbirliği karmasının beklendiği yeni yeni gelişmekte olan İslami ekonomi ekosistemindeki yerini almaktadır. Geleneksel bankacılıkta olduğu gibi kendilerine uygun bir konum elde etmeyi başarmak için bilgi ve teknolojiyi kullanabilenler, bu gelişmekte olan ekosistemden en büyük kazancı elde edecektir. (EXPERIAN, 2015)

İslami finansı destekleyenler, İslami finansın finansal sistemin istikrarına katkıda bulunduğunu savunmuşlardır. Son finansal krizde, islami finansal kuruluşlar krizin ikinci evresindeki etkilerinden olumsuz etkilenmiştir. Reel ekonominin küçüldüğü zamanlarda, gayrimenkul fiyatları da düşmüştür ve bazı durumlarda sukukların ödenmesinde sorunlar yaşanmıştır. Fakat İslami bankalar genel olarak 2008 finansal krizinin en olumsuz etkilerinden kaçmayı başarmıştır. Çünkü bu bankaların yüksek faizli ve sorunlu varlıklarla ilişkisi olmamış ve reel ekonomi ile de yakın ilişki içinde bulunmuşlardır. Bu nedenle bazı gözlemciler İslami finansın önerdiği alternatif sistemlerden, geleneksel bankacılığın ders çıkarabileceğini savunurlar. Çünkü İslami finans borç enstrümanlarına daha az dayalıdır. (ROGOFF)

4.3.1. İslami Bankaların Güçlü Yönleri

Küresel finansal kriz, geleneksel bankacılık sektörüne yönelik algının belirgin bir şekilde değişmesine neden olmuştur. Bu süreçte özellikle yüksek kaldıraç ve karmaşık finansal ürünleri ve hizmet alanlarını kapsayan türdeki bankacılık faaliyetlerinin riski olarak görülmesi eğilimi oluşmuştur. Böylesi bir konjonktürde, küresel krizi görece sağlıklı atlatan İslami bankacılığın güçlü bir şekilde gündeme geldiği görülmektedir. Ayrıca İslami bankacılık faaliyetlerinin güçlü olduğu ekonomi ve coğrafyaların, uluslararası sermaye hareketleri açısından ihraççı konumunda olmaları, söz konusu finansal kuruluşlara ilginin artmasını sağlamaktadır. (EXPERIAN, 2015)

İslami Bankaların Güçlü yönlerini şu şekilde sıralayabiliriz(Deloitte,2014);

- Yaşanan aktif kredi ve mevduat artışı,
- Faizsiz ürün ve hizmetler için müşteri talebinin artması,
- Orta ölçekte bankalarla karşılaştırıldığında yüksek özkaynak ve aktif karlılığı sağlanması,
- Orta Doğu ve Kuzey Afrika bölgesinde güçlü muhabir banka ağına sahip olunması
- Kıymetli maden ürünlerinde faizsiz kazanç ile farklılık oluşturabilme oranı

İslami bankalar gücünün temelini İslami düşünce sistemine dayatmaktadırlar. İslami ekonomik düşünce sistemi, sosyal yapıyı, bireyi, aileyi, toplum ve devlet arasındaki dengeyi sağlayabilmektedir. Kazan- kazan prensibini benimseyen İslami bankalar, müşterisi ile ilişkisini oldukça yakın tutarak müşteri sadakatini kazanmaktadır. Müşterilerine vermiş oldukları fonları herhangi bir sıkıntıda geri çağırmazlar. Bu şekilde müşterilerine karşı sürekli olan iyi niyet hem bankanın hem de müşterilerinin ekonomik hayatına olumlu yönde etki etmektedir. Katılma hesaplarının bu bankaların bir tür Öz kaynağı niteliğinde olması ve faaliyetleri neticesinde oluşan karı ya da zararı müşterileri ile paylaşmaları bu bankaları mali bünye itibarıyla koruyan bir mekanizmadır. Hesap sahiplerine mutlaka ödenmesi gereken bir getiri olmadığı gibi, faaliyet zararlarının tamamen bankanın omuzlarına binmesi riski de yoktur. (TUNÇ, 2010, s. 234-235)

4.3.2. İslami Bankaların Zayıf Yönleri

Tarihinin ilk gününden itibaren Müslüman nüfusun yoğun talebi etkisiyle faizsiz bankacılık ciddi büyüme göstermiştir ve ivmesi artarak büyümeye devam etmektedir. Ancak artan büyüme eğilimi ile birlikte birtakım zayıf yönleri de mevcuttur. Bu zayıflıklar yapısal kökenlidir.

İslami Bankaların zayıf yönlerini şu şekilde sıralayabiliriz; (DELOÏTTE, 2014, s. 13)

- Kredi kartı alanında yetersiz pazar payı,

- İnternet ve mobil bankacılığına artan fakat geleneksel bankaların gerisinde olan bir yönelim,
- Geleneksel bankalarla karşılaştırıldığında düşük likitide oranı,
- Faizsiz ürünlerin yol açtığı kısıtlamalar sebebiyle geleneksel bankalarla tüm ürünlerde rekabet edilememesi,
- Geleneksel bankalara oranla daha düşük coğrafi erişim,

Banka mevduatlarına 1994 yılından beri uygulanan sınırsız devlet garantisi aynı sektörde faaliyet gösteren İslami bankalar için haksız rekabet oluşturmaktadır. Bu nedenle bu kurumlar istenen düzeyde gelişmemektedir. Her ne kadar katılım bankalarına yatırılan gerçek kişilere ait tasarruflar belirli bir limite kadar İslami bankalar nezdinde faaliyete geçen Güvence Fonu kapsamına alınmış ise de bankalardaki sınırsız güvence psikolojik olarak daha etkili olmaktadır. Diğer taraftan İslami banka sistemindeki güvence fonunun kaynaklarının ihtiyacı karşılayamaması durumunda bakiyenin diğer İslami bankalardan karşılanacak olması ve aralarında bir müteselsil kefalet sistemi oluşturulması mali bünyesi sağlam olan İslami bankaların da riske atılmasına neden olmaktadır. (TKBB, 2005)

4.4. Sukukun Tanımı

En yalın haliyle Sukuk, finansal sertifikanın Arapça adıdır. Faizi getirisi olan bonolara islamda izin verilmemesi sebebiyle faizsiz bonolar sukuk adıyla anılmaktadır.

İslami Finans Kurumları Muhasebe ve Denetim Organizasyonu (Accounting and Auditing Organization for Islamic Financial – AAOIFI)’na göre ise;

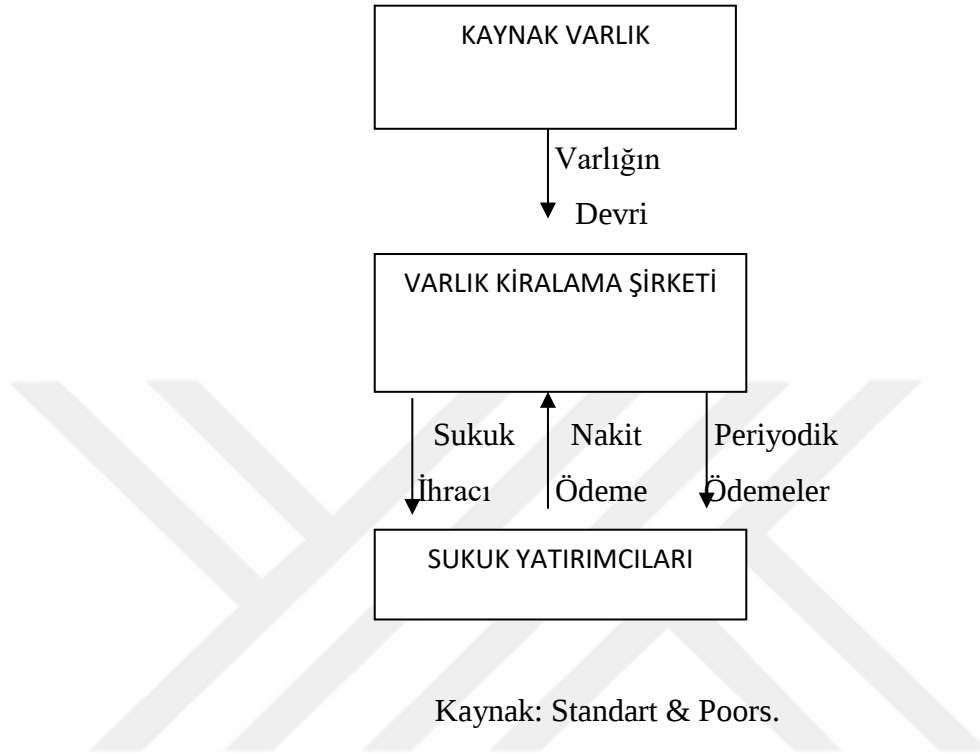
“ ihraç edildikten sonra eşit değerleri temsil eden, ihraçtan elde edilen tutarların önceden planlanan şekilde yatırım yapıldığı, yapılan yatırım türüne göre duran varlıklar ve benzerleri üzerindeki haklar ve payların temsil edildiği ya da bir proje veya özel bir yatırım faaliyetinde ortaklık hakkı veren sertifikalardır” şeklinde tanımlanmıştır. (YILMAZ, 2014, s. 82)

En basit şekliyle sukuk bir varlığa sahip olmayı veya ondan yararlanma hakkını göstermektedir. Sukukta yer alan hak-iddia sadece nakit akışı hakkı değil aynı zamanda mülkiyet hakkıdır. Bu, sukuku geleneksel tahvillerden farklılaştırmaktadır. Geleneksel tahviller faiz taşıyan menkul kıymetlerden oluşurken, sukuklar temel olarak varlık sepetinde mülkiyet hakkından oluşan menkul kıymettir. Sukuk, yatırımcısına faiz yerine finanse edildiği varlıktan elde edilen gelir/kardan pay verdiği için geleneksel tahvillerle karşılaştırılarak değerlendirilmektedir. (AUSAF, 1993)

İlk Müslümanlar, Assakk ifadesini, ödeme emri veya sertifikası yerine kullanırken, bu kelimenin çoğulu olan Sukuk günümüzde İslami sermaye piyasası aracı olarak yaygın olarak kullanılmaktadır. Arapça' da bono ve tahvil için Senet kelimesi kullanılırken, İslami tahvil olan saklar için ise, Sukuk kelimesi kullanılmaktadır. (IIFM, 2013)

Sukuk işlemlerinin aşamaları aşağıdaki gibidir:

Şekil 4: Sukuk İhraç İşleminin Aşamaları

Sukuk, esas olarak varlık finansmanı için çıkarılmakta olup, sukuk ihracı ile elde edilen fonla alınan varlık/yapılan yatırımdan elde edilecek gelirin sukuk sahiplerine belli dönemlerde ödenmesi esasına dayanmaktadır. İlk olarak Malezya hükümeti tarafından, İslami bankaların varlık yönetimini kolaylaştırmak amacıyla 2002 yılında ihraç edilmiş, müteakiben bu tür ihraçlar diğer İslam ülkelerinde ve Müslüman olmayan ülkelerde de yapılmaya başlanmıştır. Devletler veya özel şirketler tarafından ihraç edilen sukuklar, İslami finans sisteminde hızla gelişen yatırım araçları arasında yer almaktadır. (TOK, 2009, s. 2)

Sukuk sistemini anlamak için öncelikle Varlığa Dayalı Menkul Kıymet (VDMK) sistemini bilmek gerekmektedir. VDMK sisteminde alacak portföyüne sahip olan şirket, bu portföyü özel amaçlı şirkete (Special Purpose Vehicle/SPV) satmakta ve SPV ise portföyü menkul kıymete dönüştürmektedir. Bu arada yatırım bankaları da bu kıymetlerin yatırımcılara satılmasına aracılık etmektedirler. Sukuk sisteminde de, elle tutulur, gerçek

ticari ilişkilerden doğan alacakların (örneğin kar-zarar ortaklığı) veya finansal kiralama sözleşmesinden doğan alacakların varlığa dayalı olarak menkul kıymetleştirilmesi söz konusu olduğundan, sukuk varlığa dayalı tahvil olarak da tavsif edilebilecektir. (TOK, 2009, s. 14)

Geleneksel yatırımcılar yatırım yaparken, yatırım yaptıkları araçtan elde edilen finansmanın ne için kullanılacağına çok dikkat etmezken, sukuk malikleri yatırımlarının ne için kullanılacağını dini nedenlerle bilmek istemektedirler. Sukuk oransal mülkiyeti temsil etmekte ve sukuk sahibi belli bir süre için, belli bir varlığın yaratacağı nakit akımından doğacak risk ve getiriye sahip olmaktadır. Sukuk ihracının belli bir vadesi olması ve mülkiyetin şirketin belli bir varlığı ile sınırlı olması sukuku hisse senedinden ayırmaktadır. (TOK, 2009, s. 15)

4.5. Sukukun Genel İlkeleri

İslam tahvili ya da faizsiz bono olarak da adlandırılan ve faizsiz olması özelliği ile İslami esaslara uygun bir menkul kıymet olarak kabul edilen sukukun; proje, varlık ve bilanço endeksli olmak üzere genel kullanım alanları bulunmaktadır. Genellikle icar veya diğer sukuk anlaşmalarından oluşan ve ikincil piyasada işlem görme kapasitesine sahip olup olmaması kriteri çerçevesinde oluşturulan bir sepete dayalı olarak çıkarılan sukuk, tedavül kabiliyeti olup olmamasına göre ikincil piyasası olan ve olmayan sukuk şeklinde de bir ayrıma tabi tutulabilir. (BÜYÜKAKIN, 2012, s. 7)

Varlık kiralama şirketlerince, kendi nam ve sertifika sahiplerinin hesabına ve yararına, satın almak veya kiralamak suretiyle devralınan varlıkların finansmanını

sağlamak amacıyla düzenlenen ve sahiplerinin bu varlıklardan elde edilen gelirlerden payları oranında hak sahibi olmalarını sağlayan menkul kıymetler olarak tanımlanan sukukun genel ilkeleri şu şekilde sıralanmaktadır; (Türkiye Finans, 2017)

- Sukuk, mal ya da hizmet üzerinden mülkiyet hakkını temsil eder.
- Sukuk nama ya da hamiline düzenlenir.
- Sukuk likit bir finansal piyasa aracıdır, ikincil piyasada işlem görebilir.
- Sukuk işlemleri İslam hukuku esaslarına göre düzenlenir.
- Sukuk yatırımını yönetenler sermaye veya kar garantisi vermemektedirler.
- Önceden belirlenen bir kar oranı bulunmamaktadır.
- Sukuk yatırımcıları kara paylaşma oranına göre katılmaktadırlar zarara ise ortaklık payına göre katılmaktadırlar.
- Sukuk işlemlerinde islami prensipler gereği yüksek belirsizlik ve zarar içeren işlemlerden uzak durmaktadır.
- Sukukun getirisi sabit ve değişken olabilir.
- Eşit değerli sertifikalar olduğu için bölünmez hisseleri temsil etmektedir.

Sukukun işlem süreçleri ise aşağıdaki gibidir(islamekonomisi.org);

1. Kaynak kuruluş bazı varlıklarını (mevcut mal, leasing varlıkları, kullanım hakkı, hizmet) kurulan bir şirkete (**SPV, VKŞ**) satıyor.
2. Varlıkları alan şirket (SPV) bunları, değeri eşit parçalara bölüyor ve her parça için üzerinde değeri yazılı bir sertifika çıkarıyor.
3. Bu şirket daha sonra ilgili sertifikaları **yatırımcılara** satıyor.
4. Elde edilen **satış bedeli** kaynak kuruluşu veriliyor.
5. SPV bu varlıkları yatırımcılar adına kaynak kuruluşu kiraya veriyor ve kaynak kuruluşun ödemiş olduğu **kira ücretlerini hisselerine** göre sertifika sahiplerine ulaştırıyor.
6. Kaynak kuruluş kiracı olarak belli bir süre sonunda ilgili varlıkları **geri alma vaadinde** bulunuyor.
7. Süre sonunda kaynak kuruluş sattığı varlıkları geri alarak süreci sona erdiliyor.
(**Tasfiye / itfa aşaması**)

4.6. Sukuk Türleri

Günümüzde «İslami Finansal Kuruluşlar için Muhasebe ve Denetleme Organizasyonu (Accounting and Auditing Organisation for Islamic Financial Institutions - AAOIFI)» tarafından tanımlanan ve onaylanan 14 adet sukuk çeşidi bulunmaktadır (Tablo 4).

Tablo 4: AAOIFI'ce Onaylanmış Sukuk Çeşitleri

1. Sukuk al-ijarah	8. Sukuk al- murabaha
2. Sukukıjarahmowsufabıthıma	9. Sukuk al- musharaka
3. Sukukmanfaajarah	10. Sukuk al- mudaraba

4. Sukukmanfaajarahmowsufabithima	11. Sukuk al-wakala
5. Sukukmilkıyat al-khadamat	12. Sukuk al-muzra'a
6. Sukuk al-salam	13. Sukuk al-musaqa
7. Sukuk al-ıstısna'a	14. Sukuk al-muqarasa

Kaynak: AAOIFI, <http://www.aaoifi.com>

Yukarıda sayılan 14 sukuk çeşidi arasında piyasa da en yaygın işlem görenler ise; Salam sukuk, istisna sukuk, murabaha sukuk, musharakahtukuk, mudarabahstukuk, icara sukuktur. Ancak biz en çok işlem gören sukuk çeşitlerini Endekslendiğı Esasa göre ve Dayandığı Finansman Modeine göre ikiye ayıracağız.

4.6.1. Endekslendiğı Esasa Göre

Endekslendiğı esasa göre de sukuk kendi içinde Proje endeksli, varlık endeksli ve bilanço endeksli olarak üçe ayrılmaktadır.

Proje Endeksli sukuk

Yapılması planlanmış bir projenin finansmanını sağlamak adına geliştirilmiş bir sukuk örneğidir. Proje endeksli sukuka en iyi örnek Katar Hükümeti tarafından ihraç edilen Hamad Medikal Center için edilen sukuklardır. 2003 yılında Ekim 2010 vadeli 700 milyon USD değerinde güvence sertifikası ihraç edilmiştir. Sukukun yıllık değişken getiri oranı libor + 0.45 olarak belirlenmiştir.(www.cgscenter.org).

Varlık Endeksli Sukuk

Varlık Endeksli Sukuk, Varlıkların kazanç haklarının yatırımcılara satılmasını konu alan sukuklar varlık endeksli sukuk kategorisine girmektedir. Bahreyn havalimanının genişletilmesini fonlamak için ihraç edilen 250 milyon USD değerindeki beş yıllık icara sukukudur. Varlık Endeksli diğer bir sukuk örneği de Malezya Hükümeti icara sukuku sertifikasıyla 2002 yılında 600 milyon USD'lik ihraç gerçekleştirmiştir. (ÖNAL, 2013, s. 18)

Bilanço Endeksli Sukuk

Bu sukuk çeşidinde birden fazla projenin finansmanı sağlanmaktadır. Örneğin bir banka, müşterilerinin projelerini finanse etmek için sukuk ihraç ederek projenin finansmanını uluslararası sermaye piyasalarından temin edebilmektedir. 2003 yılında İslam Kalkınma Bankası tarafından 2008 vadeli 400 Milyon Dolar sukuk ihraç edilerek projelerine finansman sağlamıştır.

4.6.2. Dayandığı Finansman Modeline Göre

Dayandığı Finansman Modeline Göre de sukuk Mudaraba sukuk, muşaraka sukuk, murabaha sukuk, İcara sukuk, İstisna Sukuk, Salam Sukuk ve Melez Sukuk olarak kendi içinde ayrılmaktadır.

Mudaraba Sukuk

Mudaraba, her türlü girişime kar-zarar ortaklığı kapsamında yönetim desteği vererek özsermaye temin edilmesi olup, bu açıdan risk sermayesine benzer bir yapı çizmektedir.

Mudaraba sukukta sertifika ihraççısı mudaribtir. Fon verenler sermaye sahipleridir ve toplanan fonlar mudaraba sermayesidir. Sertifika sahipleri mudaraba faaliyetindeki varlıkların ve anlaşma başına düşen kar payının sahibidir. Sertifika sahipleri, eğer gerçekleşirse kayıpları da üstlenirler. Mudaraba sukuk, ortak mülkiyeti ifade eder ve sukuk ihraç edene karşı özel projelerde sukuk alıcısına hisse hakkı verir. (TOK, 2009, s. 18)

Mudaraba sukukunun belirgin özellikleri şunlardır(www.cgscenter.org):

- I. Mudaraba sukuku, ortak mülkiyeti ifade eder ve sukuk ihraç edene karşı özel projelerde sukuk alıcısına hisse hakkı verir.
- II. Mudaraba sukuku sözleşmesi, ihraç ile ilgili sermayenin türü, getiri oranı ve diğer şartların şeri hükümlere uygunluğunu gösteren tüm bilgilerin yer aldığı ihracın tanıtımındaki resmi bildirime dayanmaktadır.
- III. Mudaraba sukuku alıcısına, sözleşmeyi (kontrat) kendi takdiriyle menkul kıymet piyasasında satarak mülkiyeti başkasına devretme hakkı verilmiştir. Mudaraba sukukunun satışı aşağıda listelenen kurallara göre yapılmalıdır.
 - a-Projenin operasyonundan önce Murabaha sermayesi, para şeklinde ise Mudaraba sukukunun alım-satımı işlemi para ile para değişimi gibidir. Bu durumda kıymetli maden alım/satım (bay al sarf) kuralları uygulanmaktadır.
 - b- Murabaha sermayesi borç şeklinde ise İslamiyet'in borç hukuku kurallarına uyması gerekir.
 - c- Murabaha sermayesi nakit, mal, emlak, alacak ve kardan oluşan sepet şeklinde ise işlem karşılıklı anlaşmaya dayalı piyasa fiyatına göre yapılmalıdır.
- IV. Sukuk alıcılarından fon toplayan SPV/ idareci kendi fonunu da yatırım yapar. Mudarip olarak kardaki payına ilave olarak SPV katkıda bulunduğu kendi sermayesi oranına göre getiri elde eder.

- V. Tanıtım broşürü veya Mudaraba sukuku, ihraç eden veya fonun yöneticisi tarafından sermaye, sabit getiri veya sermaye oranına göre getiri için herhangi bir garanti içermemektedir. Aynı şekilde;
- a. Tanıtım broşürü veya onun devam olarak ihraç edilen Mudaraba sukuku, sukuk alıcısına belirli bir miktarda ödeme yapılmasını öngörmeyebilir.
- b. İslami kurallar uygulanarak gelir paylaşılabilir.
- c. Projenin kar ve zararı yayımlanmalı ve sukuk alıcılarına dağıtılmalıdır.
- VI. Gelirden kesinti yapılarak sermaye kaybı gibi beklenmedik durumlar için rezerv oluşturulabilir.
- VII. Tanıtım broşürü, mudaraba sözleşmesinden bağımsız olmak şartıyla yasal veya finansal herhangi bir getiri olmadan projedeki zararı karşılamak amacıyla üçüncü kişilerin belir bir miktar hibe vaadini içerebilir. Üyelik için belirlenmiş zamanın bitiminde, sukuk alıcısı kendi rızasıyla menkul kıymet piyasasında işlem yaparak (satarak) mülkiyet hakkını başkasına transfer edebilir.

Yukarıdaki şekilde mudaraba sukukunun işleyişi gösterilmiştir. Bu şekilden yola çıkarak Mudaraba sukukunun işlem adımları şu şekilde anlatılmaktadır: (DİFC, s. 14-15)

- I. VKŞ, dayandığı varlıklar üzerinde bölünmemiş sahiplik hakkı taşıyan sukuk ihracını gerçekleştirir. Bu sukuklar aynı zamanda mudaraba karlarından periyodik gelir elde etme hakkı sağlar.
- II. Sukuk yatırımcıları sukukların bedelinin ödenmesini, belirlenen anapara üzerinden nakit olarak gerçekleştirir.
- III. Kaynak firma ve VKŞ aralarında, VKŞ' nin mal sahibi ve kaynak firmanın da müdarib olduğu bir mudaraba anlaşması imzalarlar. VKŞ elde etmiş olduğu

anaparayı faizsizlik ilkesine uygun olarak oluşturan mudaraba girişimine sağlamayı kabul eder.

- IV. Kaynak firma (müdarib olarak), mudaraba anlaşmasına göre, faizsiz bankacılık ilkerine göre oluşturulmuş olan mudaraba girişimine (emeksermaye ortaklığı) kendi uzmanlık ve yöneticilik yeteneğini kullanarak, rabbül malın (mal sahibi) sağlamış olduğu sermayeyi, belirli yatırım parametrelerine göre yönetir.
- V. VKŞ ve kaynak firma ellerindeki anaparadan kar elde etmek amacıyla mudaraba girişimini (emek-sermaye ortaklığı) oluştururlar.
- VI. Emek-sermaye ortaklığından elde edilen karlar, başta yapılan sözleşmede belirtilen oran nispetinde, ortaklık süresince VKŞ ve kaynak firma arasında paylaşılır.
- VII. Kaynak firma (mudarib-müştebbis) göstermiş olduğu yönetim becerilerinden ötürü eğer belirlenen kar miktarından daha fazla kar elde ederlerse, kardan alınan paya ek olarak performans ücreti alabilmektedirler. Bu ücret emek-sermaye ortaklığı döneminin sonunda hesaplanır.
- VIII. VKŞ mudarabadan elde edilen, payına düşen karları alır ve yatırımcılara vermek üzere elinde bulundurur.
- IX. VKŞ dönemsel olarak mudarabadan elde edilen karları dağıtır.

Müşraka sukuk

Büyük ölçüde mudaraba-sukukuna benzeyen bu sukuk türünde tek fark anlaşma yapan her iki tarafında şirket üzerinde mülkiyet hakkına sahip olmasıdır. Buna göre taraflar arasında kar nasıl dağıtılıyorsa, oluşan zarar da aynı şekilde ortak olarak

paylaşılmaktadır. Böylece muşaraka-sukuk, ortaklık, hissedarlık temsil eden bir İslami yatırım aracı olarak işlem görmektedir. (AAOIFI)

Muşaraka varlığının mülkiyetini temsil eden yatırım sukuklarıdır. Sukuk ihraç edenlerin yatırım kararlarında referans gösterilen sukuk alıcılarından oluşan komite oluşturmaları durumunda sukuku elinde bulunduranlar ve sukuku ihraç edenler arasındaki ilişkinin organizasyonu hariç mudaraba sukukundan farkı yoktur. Muşaraka Sukuku, ortaklık sözleşmesine dayalı mevcut bir işin finansmanını geliştirmek veya yeni bir projeyi tesis etmek için kullanılır. Sertifikayı elinde bulunduranlar hisseleri oranında projenin veya faaliyetin sahibi olurlar. Bu Muşaraka sertifikaları ciro edilebilir enstrüman olarak işlem görür ve ikincil piyasalarda alınıp satılabilirler. (BROWN, 2007, s. 89)

Murabaha Sukuk

Bu sukuk türünde sertifika ihraç eden taraf emtia murabahası satıcı, murabaha alan emtianın alıcısı ve fon da emtianın satın alma maliyetidir. Murabaha temelli sukukun hukuki olarak geçerli olması için sadece birincil piyasada işlem görmesi gerekir. Sukukun ciro edilmesi veya ikincil piyasada işlem görmesine İslam hukuku tarafından izin verilmemiştir. Çünkü sertifikalar, emtia alıcısının sertifika sahiplerine borcunu temsil etmektedir ve borcun vadeli olarak alınıp satılması faizle sonuçlanacağından izin verilmemiştir. Borç enstrümanı olmasına rağmen büyük bölümü muşaraka veya icara sukuku gibi ciro edilebilir enstrümanlardan oluşan ve bir portföyün küçük bir parçasını oluşturursa murabaha sukuku ciro edilebilir. Murabaha sukuku, anlaşılan fiyattan borcun satışına (bai-al-dayn) izin verilen Malezya’da daha yaygındır. (www.cgscenter.org)

İcara Sukuk

Kiralama anlamına gelen İcara, özellikleri itibariyle leasing yani finansal kiralama modeli olarak da ifade edilmektedir. İcara sukukta, taraflardan biri, müşterinin kira ücreti ödeyerek kullanmak istediği teçhizatı satın alarak, müşteriye kira ücreti mukabilinde

kiralamakta, kira süresi ve ücreti önceden belirlenmekte ve sözleşmenin konusu olan varlığın mülkiyeti kiralayanda kalmaktadır. Bu sukuk türü sahibine kiradaki bir gayrimenkuldeki eşit ortaklığın sahipliğini veya gayrimenkulün intifa hakkını sunar. İcara sukuk, sahiplerine gayrimenkulün mülkiyet hakkını, kirasını almayı ve sukuku kiracının haklarını etkilemeyecek şekilde elden çıkarma mesela alım-satımını yapma hakkını tanır. İcara sukuk sahipleri söz konusu gayrimenkulün bakım maliyetlerini üstlenmektedirler. (TOK, 2009, s. 18)

İcara Sukuku'nun özellikleri şu şekilde sıralanabilir; (TOK, 2009, s. 19)

- Söz konusu varlığın kiralanabilir bir varlık olduğu ve kira miktarı kontrat yapılırken biliniyor olması gerekir.
- İslami kaidelere göre varlığın yapısıyla ilgili maliyetler varlığın sahibine ait olur bakımla ilgili giderler kiracıya aittir.
- İcara Sukuk ciro edilebilir ve ikincil piyasada işlem görebilir.

Bu sukuk türü sahibine kiradaki bir gayrimenkuldeki eşit ortaklığın sahipliğini veya gayrimenkulün intifa hakkını sunar. İcara sukuk, bir kira kontratı ile bağlanmış tanımlı, mevcut ve bilinen varlıkların mülkiyet hakkını sahiplerine sunar ve kira bedeli sukuk sahibine ödenir. İcara kiralari kiracının intifa hakkını kullanma dönemi ile ilişkili olmayabilir. Tarafların ortak kararı ile kiralamanın öncesinde, kiralanmış durumda iken veya kiraladıktan sonra yapılabilir. Bu esneklik çeşitli türlerde kontratların geliştirilmesini ve sukukun çeşitli amaçlar için kullanılmasını sağlamaktadır. (KAFH, 1997, s. 29)

İstisna Sukuk

Kelime anlamından da anlaşılacağı üzere istisna, satıcıyla alıcı arasında bir malı imal etme üzerine yapılan bir satış sözleşmesidir. İstisna sukuku, sertifika sahibinin sahip olduğu ürünleri imal için gerekli fonların sağlanması amacıyla ihraç edilen ve eşit değer

taşıyan sertifikalardır. Üyelikten elde edilen fonlar ürünün maliyetiyken, sertifikaları ihraç edenler üreticiler (satıcı/tedarikçi) ve üyeler ise planlanan ürünün alıcılarıdır. Sertifika alıcıları ürüne sahip olurlar ve sertifikanın satış bedeline veya paralel istisnayla satılan ürünün satış bedeline hak kazanmaktadırlar. İstisna sukuku büyük altyapı projelerini finanse etmekte kullanışlıdır. (TOK, 2009, s. 22)

Salam Sukuk

Salam (İleriye dönük satın alma)sukuk, işleme konu olan salam bazlı malın alımı için fon toplamak amacıyla çıkarılmış sertifikalardır. (TÜRKER, 2010, s. 9) Yapılan satış sözleşmesinde malın tüm nitelikleri, fiyatı, teslim tarihi vs. anlaşmazlığa yol açmayacak şekilde yer alır. Salam satışları için gerekli olan finansman sukuk ihracı yoluyla sağlanır. Bu sukuk modelinde Özel Amaçlı Kurum daha etkin ve aktiftir. Özel Amaçlı Kurum, teslimatı ilerideki bir vadede yapılabilecek bir malın hem üreticisi ile hem de alıcısı ile anlaşarak sukuk ihraç eder. (Tarım ürünleri, kıymetli madenler gibi) Sukuk ihracı sonucu elde edilen gelir malın üreticisine verilir. Malın teslimi zamanında Özel Amaçlı Kurum malı teslim aldıktan sonra karlı fiyata alıcıya satarak teslim eder. Satıştan sonra sukuk hissedarları anapara ve karlarını Özel Amaçlı Kurum'dan alırlar. Bu işlemlerde klasik vadeli işlemlerin aksine hiçbir şekilde spekülasyon amacı güdülemez. İşlemin gerçek bir varlığa dayanması zorunludur. Bu tür sukuk ihracı gerçekleştikten sonra ikincil piyasada satışı yapılamaz. (MÜCAHİTOĞLU, 2015, s. 70)

Melez Sukuk

Yatırımcıların farklı taleplerini karşılamak amacıyla sukuk piyasalarında işlem gören bir sukuk çeşididir. Hibrit ya da Karma Sukuk adıyla da anılır. Özellikleri ve nitelikleri birbirinden değişik finans araçlarından meydana gelen bir varlık havuzunda istisna, murabaha ve icaradan oluşmaktadır. (SAIKH S. and SAEED, s. 7)

Melez Sukuku, Sukuk ihracı ve alım-satımının önemli bir yatırım aracı oluşu ve yatırımcıların farklı taleplerinin göz önünde bulundurulması nedeniyle; daha kapsamlı bir sukuk olan hibrid ya da karma sukuk piyasada işlem görmeye başlamıştır. Hibrid sukukta ilgili varlık havuzu İstisna, Murabaha ve İcara'dan oluşmaktadır. Farklı niteliklerdeki enstrümanlardan oluşan bir varlık havuzuna sahip olmak, fonların daha yüksek hareket kabiliyetine imkân sağlamaktadır. Her ne kadar murabaha ve istisna sözleşmeleri menkul kıymete dayalı enstrümanlar gibi ikincil piyasalarda satılamasa da, bir hibrid sukukta varlık havuzunun en az %51 'i İcara sukuk gibi piyasada alım satımı yapılabilen sukukdan oluşmalıdır. Murabaha ve İstisnanın havuzun birer parçası olmasından ötürü bu belgelerin getirisi sadece önceden belirlenmiş sabit bir oranda olabilir. (IIFM, 2013, s. 4)

5. SONUÇ

Avrupa’da sonuç İslami finans dünyasının genişlemek için büyük fırsatları olduğunu hem tek tek hem de toplu olarak gösteren çok sayıda itici güç bulunmaktadır, en azından bu şekilde düşünmekteyim. İslami finans dünyasının büyüklüğü nedeniyle hiçbir merkezin tek başına hakim konuma gelmesi beklenmemektedir ancak nüfuslarını eğitebilen, net bir şekilde eğitim ve öğrenimde düşünce lideri konumuna yerleşebilen ve aynı zamanda küresel standartları yakalayabilen ve İslami finansı diğer İslami ekonomilere entegre edebilenler, en yüksek başarı şansına sahiptirler ve Maddi Güç ile Manevi Gücü elinde bulunduran İslam Dünya’nın Lideri konumuna yükselir.

Geleneksel bankacılıktaki Frankfurt ve Londra örneği gibi, bu merkezlerin coğrafi olarak birbirine oldukça yakın olması son derece mümkündür ve büyük oyuncular arasında bazı sinerjiler her yerde ve her alanda olduğu gibi Avrupa’ya açılımında da görülebilir. Benzer bir şekilde, bu ekosistemde var olmak veya büyümek isteyen kuruluşlar için ortaklıklar ve işbirliği yapmak zorunlu olacaktır.

Ancak, köklü ve yeni ortaya çıkan Avrupa, Rusya ve Amerikan sinerjili İslam Ekonomisi aktörler pazarları ve hatta İslami ekonominin tamamını ele geçirmeyi planladığı için bu yeni ortaya çıkan ekosistemde başarı aralığı daralmaktadır.

150 yeni kuruluş 2020 yılına kadar ihtiyaç olabilir ve bu yeni aktörlerin yapısı, konumu ve etkisi önemli oranda aradaki yıllarda başarı için yapılan coğrafi pay kapma yarışı ile belirlenecektir. Tek bir şey değişmeden kalacaktır: Kurumsal seviyede başarı, sağlam bir müşteri ve teknoloji platformu olmadan mümkün olmayacaktır. Daha yeni

doğan küresel rekabet ortamında belirli konularda işbirliği yapma (yetkinlik kaynağı bulma, kamu eğitimi ve en önemlisi düzenleme konuları) daha da önemli hale gelecektir. Ancak, düzenlemeler uyumlu hale geldiğinde ve bireysel bankacılık geleneksel bankacılığa eşit veya daha iyi duruma geldiğinde hem İslami bankacılık hem de İslami ekonominin entegrasyonu hızlanacaktır. Bu da kurumsal seviyede kredi ve riskler ile ilgili karar alma teknolojilerini, verilerin ve analitiğin değerinin anlaşılmasını ve geleneksel bankacılıktan daha iyi müşteri hizmeti vermeye odaklanılmasını zorunlu kılacaktır. Ancak, bu kriterlerin yerine getirilmesi, geleneksel bankacılık süreçleri ve uygulamalarını ve küresel ekonominin tamamını da etkileyebilir ve hatta tamamen substitutable katılım bankacılık yapılarıyla ve onların hali hazır donanımlı birikimleriyle onların biçtiği rol kadar alanda ancak faaliyet yürütebilir.

Avrupa bankaları buna göre geleneksel yapıları içinde sundukları ürünlerle oluşturdukları faizsiz pencerelerle ve körfez ülkelerinde açtıkları yan kuruluşlarıyla bu alanın gelişimine katkıda bulunmuş olduklarını ifade ettim. Her ne kadar ürün geliştirmeler daha ziyade kurumsal müşteriler ve yüksek gelirli körfez ülke vatandaşları için örneğin İsviçre bankaları tarafından yapılandırıldıysa da, uzun vadede bunlar bireysel bankacılık alanında da kullanılmaya başlanmış. İşte İslami Ekonomi Nizamının genelde ve İslami Bankacılığın özelde bu yönüyle sektörünün geneline ve dünya genelinde global Ekonomiye olumlu etkileri olmuştur ki bunu ABD’de ve hatta İngiltere’de Delorenzo misali fikir adamları Avrupa’da da, zaten hali hazır tüm islam dünyası da ve hatta kabullenmiştir.

Avrupa’nın pek çok ülkesinde Müslümanlara hizmet vermek amacıyla İslami esaslara göre çalışan bankalar kurulmuştur. Bunların en ünlüleri The Al-Baraka International Bank, The United Bank of Kuwait/ Al Ahli United Bank, The Islamic Bank of Britain, HSBC Amanah olarak sayılabilir. Bunun yanı sıra İngiltere İslam Bankası, Avrupa İslami Yatırım Bankası ve Orta Doğu ve Londra Bankası, ayrıca, Citigroup, Deutsche Bank ve HSBC gibi pek çok önemli banka, bu talebi karşılamak amacıyla İslami

pencereler oluşturmushlardır. Bu pencerelerden 25'i İngiltere finans pazarlarında aktif olarak zaten kullanılmaktadır.

Avrupa'nın en büyük ekonomisi olan Almanya, kendi içerisinde taşıdığı Müslüman nüfusu ve Türkiye, İngiltere ve Fransa ile olan aktif ticareti sayesinde İslami finans varlıklarının gelişmesi için büyük bir potansiyel taşımaktadır. Avrupa'nın en hızlı gelişen pazarlarından biri olan İtalya, İslami finansın gelişmesi için çeşitli düzenlemeler yapmakla birlikte İtalya Bankalar birliği tarafından da çeşitli komisyonlar kurularak araştırmalar yapmaktadır.

Nihayetinde Almanya ve İtalya'da hakeza Avusturya ve Hollanda gibi küçük Avrupa Birliği Ülkeleri gibi İslami Bankacılık Sektörünün ve Ülke Refahına katkısını göz ardı edemeyecek durumdalar. Lakin 'İslami' Nizam'ı kabul edip İslami Bankacılığı halkına sunmanın getirisinin yanısıra kendi içlerindeki İrkçı Zihiyetlerin gelişimi de göz ardı edilemez. İşte İslami Bankacılığın sayısız Topluma ve Bireye faydasına rağmen bu gelişimin en büyük handicap'i bu ırkçı tutumdur.

Kendini bu İrkçı tutumlara kaptırmayan Avrupa Bölgeleri buna göre olağanüstü gelişim gösterecektir ve bilakis ırkçılık dalgalarından dolayı kendi içine kapanacak toplumların da islami Bankacılık sektöründeki gelişmeleri kaçırıp Ülke Refahında da geri kalacaktır. Çalışmamdan çıkardığım sonuç bu şekilde özetlenebilir.

DETAYLI BİLGİLER İÇİN ÖNERİLEN WEBSİTELER

(<http://islamekonomisi.org/kira-sertifikasi-sukuk/>)

(www.islamic-banking.com).

(<http://www.iifm.net>).

(<http://www.isdb.org>).

(<http://www.sesric.org/index-tr.php>)

(<http://www.aaoifi.com/>)

(<http://www.ifsb.org>)

(<http://www.iirating.com>)

(<http://www.irti.org>)

(<http://www.iilm.com/>).

(<http://www.fiqhacademy.org.sa>).

(<http://www.tkbb.org.tr/>)

(www.turkcebilgi.com.tr)

(www.islamic-banking.com)

KAYNAKÇA

- AAMİR, R. (2010). *"Gulf Capital & Islamic Finance"*. New York: Mc Graw Hill.
- AAOIFI. (15. 10 2015). *Accounting and Auditing Organization for Islamic Financial Institutions*. Von Islamic Financial Definitions: <http://www.aaofii.com/aaofii/IslamicFinancialDefinitions/tabid/209/language/en-US/Default.aspx> abgerufen
- ACAR, O. (30. 12 2012). *Finansal Krizlerin Sebepleri*. Von <http://www.okanacar.com/2012/12/finansal-krizlerin-sebepleri.html> abgerufen
- AFŞAR, M. (2004). *"Finansal Küreselleşme ve Türk Bankacılık Krizleri üzerine Etkisi"*, . Eskişehir,: Anadolu Üniversitesi Yayınları, Yayın No: 1558,.
- AKIN, C. (1986). *"Faizsiz Bankacılık ve Kalkınma"*, 1.Basım. İstanbul: Kayihan Yayınları.
- AKTEPE, İ. (2010). *"Faiz ve Finansman Hadisleri"*, 1. Basım,. İstanbul,: Yedirenk Yayınevi,.
- AL-SULTAN, W. (1999). Financial characteristics of interest-free banks and conventional banks. In W. AL-SULTAN, *Doctor of Philosophy thesis* (S. 1-169). University of Wollongong: Department of Accounting and Finance.
- ALTAN, M. (1998). *Modern Bankacılık Fonksiyonları Açısından Özel Finans Kurumlarının Değerlendirilmesi. Doktora Tezi*. Konya: Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- ARACI, K. (2010). *1929 Büyük Ekonomik Buhrandan 2008 Ekonomik Krizine Dünya Ekonomik Krizleri ve Türk Tekstil Sektörüne Etkileri*,. Tekirdağ,: Namık Kemal Üniversitesi,.
- ASKHER, A. A. (1990). *"Eqypt: An Evaluation of The Major İslâmic Banking"* . *Routledge Press, London*, İslamic Financial Edt.
- ASUTAY M. (2015). *İslami Finansın Sosyal Başarısızlığının Belirlenmesi ve Kavramsallaştırılması*. Siyaset, Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi (Çeviren: M.K. ERKAN), Yıl:3, Cilt:3, Sayı:1.
- AUSAF, A. (1993). *"Contemporary Practices of Islamic Financing Techniques"*. Jeddah: Islamic Development Bank.
- BALMUMCU, Ö. (2006). *"Küreselleşme Sürecinde Finansal Krizler ve Kamu Borç Stoku İlişkisi: Türkiye Örneği"*,. Muğla,: Muğla Üniversitesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, .

- BAŞKAN, S. (2010). *2008 Finansal Krizi ve Banka Kredilerinin Kriz Döneminde Yeniden Yapılandırılmasında Türkiye Örneği*, . İstanbul,: Marmara Üniversitesi Yüksek Lisans Tezi,.
- BASTI, E. (2006). *"Kriz Teorileri Çerçevesinde 2001 Türkiye Finansal Krizi"*,. Ankara,: SPK Yayınları, Yayın No:191, .
- BAYINDIR, S. (2005). *"İslâm Hukuku Penceresinden, Faizsiz Bankacılık"*. İstanbul: Rağbet Yayınları.
- BEREKET. (2003). "Bankacılık". *Bereket Dergisi - Albaraka Türk Yayınları*.
- BROWN, K. (2007). Operational Efficiency and Performance of Islamic Banks. In M. K. Skully, *"Handbook of Islamic Banking"* . New Orleans: Edward Elgar Publishing Lewis Mervyn (Ed.).
- BULUT, H. İ. (2009). Katılım Bankacılığında İki Yeni Finansal Teknik Önerisi: Mudaraba-Risk Sermayesi Yatırım Ortaklıkları ve Mudaraba-Risk Sermayesi Yatırım Fonları. In E. B., *Finansal Yenilik ve Açılımları ile Katılım Bankacılığı* (S. 3). İstanbul: Türkiye Katılım Bankaları Birliği Yayın No: 1 Erkam Matbaası.
- BÜYÜKAKIN, F. (2012). "Faizsiz Finansman Bonosu Sukuk Ve Türkiye Uygulamaları". In Ö. O., *Finansal Araştırmalar Ve Çalışmalar Dergisi - Sayı 7* (S. Ss.1-16.). İstanbul: Marmara Üniversitesi Bankacılık Ve Sigortacılık Yüksekokulu.
- CAN, Z. (2014). *Finansal İstikrar ve Kriz: Faizsiz Finans Bir Alternatif mi?* Ankara: Ankara Üniversitesi Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- ÇANAKÇI, M. (Cilt 1, Sayı 2. Ağustos 2014). Çok Kutuplu Dünyada İslami Finans piyasalarının Gelişimi ve Sukuk İhraçları. *Türkiye İslam İktisadi Dergisi*, S. 43-58.
- ÇİZAKÇA, M. (1999). *"İslam Dünyası'nda ve Batı'da İş Ortaklıkları Tarihi"*. İstanbul: Tarih Yayınları Vakfı.
- DARÇIN, A. (2007). *Özel Finans Kurumlarının Katılım Bankalarına Dönüşümünün Sebepleri ve Sonuçları*. Ankara: Atılım Üniversitesi Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- DELOÏTTE. (2014). Türkiye Katılım Bankacılığı Büyüme Yolundaki Önemli Adımlar . *DELOÏTTE Magazin*.
- DELORENZO, Y. (2006). "The Shari'a Scholar's View of Islamic Consumer Finance and Retail Products". In S. Jaffer, *Islamic Retail Banking And Finance*. İngiltere: Euromoney Books.
- DEMİR, G. (1999). *"Asya Krizi ve IMF"*,. İstanbul,: DER Yayınları. Yayın No:268,.
- DİFC. (01. 12 2015). *DİFC - Dubai International Finance Centre*. Von Sukuk Guide Book, 2009: <http://www.difc.ae/sites/default/files/attached/5712/6707/6429/islamic.pdf> abgerufen

- DOĞAN, S. (2005). *Gelişmekte Olan Ülkelerde Uygulanan Ekonomik İstikrar Programlarının Bankacılık Sektörü Üzerine Etkileri ve Finansal Krizler*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi.
- DOĞAN, S. (2008). *Katılım Bankaları ve Ekonomiye Etkileri: Türkiye Örneği*. Kahramanmaraş: Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- EĞİLMEZ, M. (02. 12 2015). *Güncellenmiş Faiz Dersleri*,. Von Erişim Tarihi:: <http://www.mahfiegilmez.com/2013/07/guncellenmis-faiz-dersi.html> abgerufen
- ERRICO, L. (1998). Islamic Banking-Issues in Prudential Regulations and Supervision. In M. FARAHBAKSH. International Monetary Fund.
- ESKİCİ, M. (2007). *Türkiye'de Katılım Bankacılığı Uygulamaları ve Katılım Bankalarının Müşteri Özellikleri*. Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- EXPERIAN. (22. 09 2015). *İslami finans sektöründe büyüme fırsatları*. Von <http://www.experian.com.tr/assets/karar-destek-sistemleri/white-papers/Islamic-Banking.pdf> abgerufen
- GERMİ, C. E. (09. 10 2015). *Erken Uyarı Sistemleri Yoluyla Türkiye'deki Ekonomik Krizlerin Analizi*. Von 2005: <http://eidergisi.istanbul.edu.tr/sayi2/ieis2m3.pdf> abgerufen
- HANİF, M. (2011). 'Differences and Similarities in Islamic and Conventional Banking'. *International Journal of Business and Social Science*, Vol:2 No:2, S. pp.166-175.
- HEMEZANİ, M. (2009). Bir Ekonomi Raporu. *Ortadoğu (asharqalawsat) Gazetesi - Riyad*, 17/12/2009.
- HEPŞEN, A. (2005). *"Bir Finanslama Yöntemi Olarak Menkul Kıymetleştirme: İpoteğe Dayalı Kıymetleştirme ve Türkiye Uygulaması"*. İstanbul: İstanbul Ticaret Odası (İTO).
- HİNDLE, T. (1994). *"Pocket Banker"*. London: Basil Blackwell Publisher Ltd.
- IIFM. (2013). *IIFM - (International Islamic Financial Market) Sukuk Report*. Von A Comprehensive Study Of The Global Stock Market, 3rd Edition.: <http://www.iifm.net> abgerufen
- KAFH, M. (1997). *"The Use of Icara Bonds for Bridging the Budget Gap"*. Islamic Development Bank Seminar Proceedings Number.
- KAHF, M. İ. (sayı: 4. c.: 16 2003). İslami Bankacılık ve Kalkınma: Alternatif bir Bankacılık mı? - TEK-DAV. *İslami Araştırmalar Dergisi - Ankara*, S. 553-4.
- KARAKUŞ, A. (2006). *İslam Hukuk Kaynaklarındaki Faiz Kavramının Modern Ekonomi Bağlamında Yeniden Değerlendirilmesi*,. Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, SBE, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi,.

- KAZGAN, G. (2008). *"Türkiye Ekonomisinde Krizler (1929-2001)"*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- KIRLI, B. (2004). *Ortadoğu'da Bankacılık*. Ankara: Ortadoğu'da Bankacılık.
- KÜÇÜKKOCAOĞLU, G. (10. 12 2015). *"İslami Bankalar ve İslami Finans Kurumları"*. Von 2010: <http://www.baskent.edu.tr/~gurayk/abgerufen>
- MİRAKHOR, A. (1988). Islamic Law and Finance. In A. MİRAKHOR, *"The Progress of Islamic Banking: The Case of Iran and Pakistan"* (S. 91-115).
- MÜCAHİTOĞLU, N. (2015). *Türkiye'de Katılım Bankalarının Finansal Kiralamadaki Yeri, Diğer Finansal Kiralama Şirketleriyle Karşılaştırılması ve Sektörde Sukuk Uygulamasının Beklentileri, Marmara Üniversitesi Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul: Marmara Üniversitesi.
- ÖÇAL, T. ve ÇOLAK, Ö. (1988). *"Para-Banka"*. Ankara: İmge Kitabevi Yayınları.
- ÖNAL, Y. (2013). Yeni Bir Finansman Aracı Olarak Sukuk,- Kira Sertifikası. *Bankacılar Dergisi, Sayı 84*.
- ORMAN, S. (1997). *"Modern İktisat Literatüründe Para, Kredi ve Faiz", Para, Faiz ve İslam,*. İstanbul,: İSAV Yayınları., .
- ÖZBAY F. (2014). *Katılım Bankacılığı ve Türkiye'deki Uygulamaları*. İzmir: Gediz Üniversitesi Yüksek Lisans Tezi.
- ÖZCAN, M. E. (2000). "Bankacılıkta Yeni Bir Boyut: Katılım Bankacılığı". *Bereket Dergisi, Sayı 9, Kış , 55*.
- ÖZEROL, H. (2006). *"Finansçı Olmayanlar İçin Finans", 6 Basım,*. Ankara.: Elma Yayınevi.,.
- ÖZSOY, İ. (2010). *"Faizsiz Bankacılık İlkeleri ve Katılım Bankacılığı"*. Antalya: Türkiye Katılım Bankaları Birliği.
- ÖZULUCAN, A. ., (2006). "Katılım Bankacılığı ile Geleneksel Bankaların Bankacılık Hizmetleri ve Muhasebe Uygulamaları Açısından Karşılaştırılması". *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, C:1S:11 ss.85-105*.
- PARASIZ.İ. (2000). *"Para Banka ve Finansal Piyasalar"*. İstanbul: Ezgi Kitabevi, 7.Baskı.
- ROGOFF, K. (19. 10 2015). *Global Imbalances Without Tears*. Von Project Syndicate, March 2011: <http://www.project-syndicate.org/commentary/global-imbalances-without-tears> abgerufen
- ROISER., B. (1991). *"İktisadi Kriz Kuramları" Nurhan Yerlitürk (Çev),.* İstanbul,: İletişim Yayınları.,.

- SAIKH S. and SAEED, S. (07. 03 2017). *Sukuk Bond: The Global Islamic Financial Instrument, Kasım 2010*. Von MPRA - Munich Personal RePEc Archive: http://mpra.ub.uni-muenchen.de/26700/1/MPRA_paper_26700.pdf abgerufen
- ŞEN, A. (29. 09 2009). *Asimetrik Bilgi Finansal Kriz İlişkisi*. Von <http://dergipark.ulakbim.gov.tr/dpusbd/article/download/5000126164/5000115961> abgerufen
- SEVİM, C. (19. 10 2015). *Öncü göstergeler Yaklaşımına Göre Finansal Krizler ve Türkiye Örneği*. Von Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu - 2012: http://www.bddk.org.tr/websitesi/turkce/raporlar/kitaplar/11177cuneyt_sevim_ktp_22_08.pdf abgerufen
- SHANMUGAM, B. a. (2009). *A Primer on Islamic Finance*. Chikago: The Research Foundation of CFA Institute.
- TABAKOĞLU, A. (1987). *"İslam ve Ekonomik Hayat"*. İstanbul: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.
- TKBB, (. K. (2005). *"Türkiye’de Özel Finans Kurumları"*. İstanbul: TKBB Yayınları.
- TOK, A. (2009). *"İslami Finans Çerçevesinde Sukuk (İslami Tahvil) Uygulamaları, Katılım Bankaları ve Türkiye Açısından Değerlendirme"*. İstanbul: Sermaye Piyasası Kurulu Yayınları.
- TOPÇU, N. (2013). *"İsyah Ahlakı"*. İstanbul: Dergah Yayınları.
- TUNÇ, H. (2010). *"Katılım Bankacılığı Felsefesi, Teorisi ve Türkiye Uygulaması"*. İstanbul: Nesil Yayıncılık.
- TÜRKER, H. (2010). *"İslami Finans Sisteminde Finansal Aracılık (Yeterlilik Etüdü)"*. Ankara: Sermaye Piyasası Kurulu Aracılık Faaliyetleri Dairesi.
- Türkiye Finans. (06. 03 2017). *Türkiye Finans*. Von Kira Srtifikası: <http://www.turkiyefinans.com.tr/tr-tr/bireysel/yatirim-hizmetleri/Sayfalar/kira-sertifikasi-sukuk.aspx> abgerufen
- UÇAR, M. (1993). *"Türkiye’de- Dünyada Faizsiz Bankacılık ve Hesap Sistemleri"*. İstanbul 1.Basım: Fey Vakfı Yayınları.
- ULUDAĞ, İ. (1992). *"Uluslararası Sistem İçerisinde İslam Bankacılığı"*. İstanbul: Ensar Neşriyat.
- ÜNAL, E. (2003). *Finansal Krizler ve Türkiye Örneği*. İstanbul,: Marmara Üniversitesi, B.S.Enstitüsü,.
- URAL, İ. (1992). *"Ortaçağ İslâm Dünyasında Bankacılık Türü İşlemler ve Finansman Meseleleri"*. İstanbul: İslam Ekonomisinde Finansman Meseleleri Yayını.
- USLU, S. (2005). *"İslam’da Faiz Yasağı ve Çağdaş Finans"*, . İstanbul.: Zafer Yay.,.

- WILSON, R. (2007). "Islamic Banking in the West". In e. M. Lewis, *Handbook of Islamic Banking*. İngiltere: Edward Algar publ.
- YAHİA, A. (2010). *"The Art of Islamic Banking: Tools and Techniques for Community-Based Banking"*. New Jersey: John Wiley & Sons.
- YAY, T. Y. (2001). *"Küreselleşme Sürecinde Finansal Krizler ve Finansal Düzenlemeler"*. İstanbul: İstanbul Ticaret Odası (ITO) Yayın No:2007.
- YENİÇERİ, C. (17. 01 2016). *İslam Ansiklopedisi*. Von 'Cehbez': <http://www.tdvia.org/dia/ayrmetin.php?idno=070223> abgerufen
- YILDIRAN, M. (26. 10 2011). Küresel Finans Krizi Sürecinde Farklı Finans Uygulamalarının Analizi: Konvansiyonel ve Faizsiz Finans Sistemlerinin Karşılaştırılması. *Bütçe Dünyası Dergisi* 35 (2011) - <http://kutuphane.dogus.edu.tr> Erişim: 26.10.2015, S. 105-120.
- YILMAZ, E. (2014). Yeni Bir Finansal Araç Olarak Sukuk: Çeşitleri, Türkiye Uygulaması ve Vergilendirilmesi. In M. v. (MUFAD), *Muhasebe ve Finansman Dergisi*. Bursa: MUFAD - MUHASEBE VE FİNANSMAN DERNEĞİ.
- ZİAUDDİN A. (1994). *"İslamic Banking: State of The Art"*, V:2 No.1. Jeddah: İslamic Economic Studies.

EK- : YAZARIN ÖZGEÇMİŞİ

Selçuk ÖZKAYA

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı Soyadı	Selçuk ÖZKAYA
Doğum Yeri	St. Pölten / Aşağı Avusturya
Doğum Tarihi	09 Kasım 1982

LİSANS EĞİTİM BİLGİLERİ

Üniversite	Viyana Üniversitesi -2010
Fakülte	Sosyal Bilimler Fakültesi
Bölüm	Siyaset Bilimi (Almanca)

DİL BİLGİSİ

Almanca	Diline ileri derecede hâkim
Türkçe	Diline ileri derecede hâkim
İngilizce	Diline hâkim

İŞ DENEYİMİ

Çalıştığı Kurum	Avusturya İslam Diyanet İşleri Başkanlığı
Görevi/Pozisyonu	Din Dersi Öğretmeni / İlkokullarda
Tecrübe Süresi	2009 itibariyle

KATILDIĞI

Kurslar	Viyana Üniversitesi Lisansüstü Formasyon ‘Avrupa Müslümanları’ (2015 Mezunu) Yüksek Lisans İlahiyat - IUE, Yüksek Lisans Siyaset Bilimi – Viyana Üniversitesi
Projeler	ATİB (Türkiye Diyanet İşleri Başkanlığı Avusturya Teşkilatı) 1120 Viyana Şube Vakıf Başkanlığı 2017 başı itibariyle

İLETİŞİM

Adres	A-1110 Wien, Geiselbergstr. 16-24/5/4
E-mail	Selcuk99@hotmail.com